

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ZOOTEKNİ ANABİLİM DALI

**ÇANAKKALE İLİNDEKİ KİMİ KÖYLERDE KÖY TİPİ
KÜMES HAYVANI YETİŞTİRİCİLİĞİNİN İNCELENMESİ**

121 544

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan : Zübeyde YURT

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Tülin AKSOY

**TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

ÇANAKKALE - 2002

121544

İÇİNDEKİLER

	Sayfa no
ÖZ.....	I
ABSTRACT.....	I
ÇİZELGELER.....	II
FOTOĞRAFLAR.....	V
1. GİRİŞ.....	1
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	3
2.1. Dünyada ve Ülkemizde Tavukçuluğun Durumu.....	3
2.2. Yumurta ve Tavuk Etinin Besin Değeri ve İnsan Beslenmesindeki Önemi.....	6
2.3. Tavukçulukta Uygulanan Yeni Sistemler.....	9
2.4. Kimi Ülkelerde ve Ülkemizde Köy Tipi Kümes Hayvanı Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu ve Bu Konuda Yapılan Çalışmalar.....	10
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	15
4. BULGULAR.....	18
4.1. Köy Tipi Kümes Hayvanı Yetiştiriciliği.....	18
4.1.1. Ankete katılanlara ilişkin kimi bilgiler ve köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğine yaklaşım.....	18
4.1.2. Kümeslerin özellikleri ile uygulanan bakım, yönetim ve besleme.....	24
4.1.3. Ankete katılanların yumurta ve tavuk eti satın alma durumu ve bu ürünlerin besin değerine ilişkin görüşleri.....	29
4.1.4. Ankete konu olan ailelerde hayvansal ürün ve hayvansal protein tüketimi ve köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğinin payı.....	32
4.2. Köy Tipi Kümes Hayvanı Yetiştiriciliğinden Elde Edilen Ürünlere Olan İstem.....	37
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	41
ÖZET.....	44
SUMMARY.....	46
EK 1.....	51
EK 2.....	53
KAYNAKLAR.....	48
TEŞEKKÜR.....	54
ÖZGEÇMİŞ.....	55

ÖZ

Çanakkale ilinde köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğini ve bu tarz üretimden elde edilen ürünlere olan talebi incelemeyi amaçlayan çalışmada 12 farklı köyde 122 adet anket ve Merkez ilçede 100 adet tüketici anketi yapılmıştır.

Anket yapılan köylerdeki ailelerin % 84'ünün köy tipi kümes hayvanı yetiştirdiği, üretimin daha çok aile gereksinmesini karşılamak üzere yapıldığı saptanmıştır. Köy tavukçuluğundan sağlanan proteinin toplamdaki payı % 18.3'tür. Şehir merkezindeki tüketicilerin de köy tavuğu ve yumurtasını severek tükettikleri gözlenmiştir.

ABSTRACT

This research aims at exploring village chicken production system and the consumer demand for this type of products in Çanakkale province. A total of 122 questionnaires were completed in 12 different villages, whereas 100 consumer questionnaires were completed in the city center.

Of the families living in the villages, 84 per cent kept poultry and the production was performed mostly for family consumption. The share of protein obtained from village poultry with respect to total protein consumption is 18.3 per cent. It is also observed that urban population enjoyed consuming free-range chicken and eggs.

ÇİZELGELER

Sayfa no

Çizelge 2.1. Dünya yumurta üretimi (1000 adet)	3
Çizelge 2.2. Dünya kanatlı eti üretimi.....	4
Çizelge 2.3. Kümes hayvanları ile sığır ve koyun etlerinin bazı besin değerleri, 100g'da	6
Çizelge 2.4. Tam yumurta, yumurta akı ve yumurta sarısının besin değerleri (100 g).....	8
Çizelge 3.1. Anket yapılan köyler	15
Çizelge 3.2. Çeşitli hayvansal gıdalardaki protein miktarı	16
Çizelge 4.1. Köylerde kümes hayvanı yetiştirme durumu	18
Çizelge 4.2. Kümes hayvanı yetiştirmeme veya yetiştirmekten vazgeçme nedeni	19
Çizelge 4.3. Kümes hayvanlarını bulundurma amacı	19
Çizelge 4.4. Kümes hayvanı bulunduran ailelerdeki anaç sürü büyüklüğüne ait frekans dağılımı	20
Çizelge 4.5. Kümes hayvanı bulunduranların ürün satma durumu	21
Çizelge 4.6..Gelir düzeylerinin daha yüksek olması durumunda köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğine yaklaşım (şu anda yetiştiricilik yapanların %'si)	22
Çizelge 4.7. İlgili kurumlarca destek sağlanması durumunda aile gereksinmesini karşılamak için üretimi arttırmaya karşı tutum (şu anda yetiştiricilik yapanların %'si)	22
Çizelge 4.8. İlgili kurumlarca destek sağlanması durumunda gelir elde etmek üzere satmak için üretimi arttırmaya karşı tutum (şu anda yetiştiricilik yapanların %'si)	23
Çizelge 4.9. İlgili kurumlarca destek sağlanması durumunda yetiştiriciliğe başlama tutumu (şu anda yetiştiricilik yapmayanların %'si)	23
Çizelge 4.10. Yumurta gereksinmesini karşılamada var olan durum (ankete katılanların %'si)	30
Çizelge 4.11. Tavuk eti gereksinmesini karşılamada var olan durum (ankete katılanların %'si)	30

Çizelge 4.12. “Yumurta et- süt gibi değerli bir gıda maddesi midir ?” sorusunun yanıtları (ankete katılanların %’si)	30
Çizelge 4.13. “Yumurta, bebeklerin ve çocukların beslenmesinde ne ölçüde kullanılmalıdır ?” sorusunun yanıtları (Ankete katılanların %’si)	31
Çizelge 4.14. “Yumurta tüketmek kalp ve damar hastalıklarına yol açar mı?” sorusunun yanıtları (Ankete katılanların %’si)	31
Çizelge 4.15. “Yumurtayı daha çok ne şekilde tüketir siz?” sorusunun yanıtları (Ankete katılanların %’si)	31
Çizelge 4.16. “Tavuk eti kırmızı et kadar değerli bir gıda maddesi midir ?” sorusunun yanıtları (Ankete katılanların %’si)	32
Çizelge 4.17. “Tavuk etini daha çok ne şekilde tüketir siz?” sorusunun yanıtları (Ankete katılanların %’si)	32
Çizelge 4.18. Hayvansal protein tüketimine ait veriler ve varyans analizi sonuçları	34
Çizelge 4.19. Köy tavukçuluğundan sağlanan proteinin, toplam hayvansal protein tüketimi içindeki payı	34
Çizelge 4.20. Aylık ortalama bireysel gelir ile çeşitli hayvansal ürünler ve hayvansal protein tüketimi arasında saptanan korelasyon katsayıları (r) ve önem düzeyi (P)	36
Çizelge 4.21. “Yumurtayı nereden satın alıyorsunuz?” sorusunun yanıtlarına ilişkin sonuçlar	37
Çizelge 4.22. Köy yumurtası ile market veya bakkaldan alınan yumurtaların lezzet bakımından karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar	37
Çizelge 4.23. Köy yumurtası ile market veya bakkaldan alınan yumurtaların besleyicilik bakımından karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar	37
Çizelge 4.24. “Köy yumurtasının satış fiyatı market-bakkal yumurtasının satış fiyatına eşit olsa hangisini tercih edersiniz?” sorusunun yanıtlarına ilişkin sonuçlar	38
Çizelge 4.25. ‘Köy yumurtasının satış fiyatı market-bakkal yumurtasının satış fiyatından % 25 daha yüksek olsa hangisini tercih edersiniz?’ sorusunun yanıtlarına ilişkin sonuçlar	38
Çizelge 4.26. “Tavuk etini nereden satın alıyorsunuz?” sorusunun yanıtlarına ilişkin sonuçlar	39

Çizelge 4.27. Köy tavuğunun eti ile market-bakkal-tavukçudan alınan tavuk etinin lezzet bakımından karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar	39
Çizelge 4.28. Köy tavuğunun eti ile market-bakkal-tavukçudan alınan tavuk etinin besleyicilik bakımından karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar	39
Çizelge 4.29. “Köy tavuğunun satış fiyatı market-bakkal-tavukçudan alınan tavuk etinin satış fiyatına eşit olsa hangisini tercih edersiniz?” sorusunun yanıtlarına ilişkin sonuçlar	39
Çizelge 4.30. ‘Köy tavuğunun satış fiyatı market-bakkal-tavukçudan alınan tavuk etinin satış fiyatından % 25 daha yüksek olsa hangisini tercih edersiniz?’ sorusunun yanıtlarına ilişkin sonuçlar	40

FOTOĞRAFLAR

Sayfa no

- Fotoğraf 4.1. Farklı genotipten tavuklarına yem veren bir ev hanımı (özgün)25
- Fotoğraf 4.2. Briket, naylon örtü ve çeşitli inşaat atıkları kullanılarak yapılmış etrafı telle çevrili ve toprak zeminli bir kümes (özgün)25
- Fotoğraf 4.3. Daha özenle yapılmış bir gezinme alanı ve tavuklarla ilgilenen bir bey (özgün)26
- Fotoğraf 4.4. Evin avlusunda serbestçe dolaşan ve eski bir tencereden su içen ördekler (özgün)26

1. GİRİŞ

İnsanların kendilerinden beklenen bilgi ve becerileri gösterebilmesi için fiziksel ve zihinsel yönden sağlıklı olması gerekmektedir. Bunun başlıca koşullarından biri de yeterli ve dengeli beslenmedir. Hasipek ve Aktaş (1991) yetersiz ve dengesiz beslenen toplumlarda bebek ve çocuk ölümlerinde artma, büyüme ve gelişme geriliği, enfeksiyonlara karşı dayanıksızlık, kronik hastalıklara karşı duyarlılık ve iş veriminde düşüş görüldüğünü bildirmişlerdir. Aynı makalede yetersiz ve dengesiz beslenmenin tüm yaş gruplarını etkilemekle birlikte öncelikle gebe ve emzikli kadınlar ile büyüme çağındaki çocuklar üzerinde etkili olduğu, büyüme ve gelişme geriliğinin kentsel kesimlere oranla daha çok kırsal bölgelerde ve gecekondu alanlarında yoğunlaştığı bildirilmiştir.

Sağlıklı ve dengeli beslenme için, günde 35 gram hayvansal protein tüketilmesi gerektiği halde bu rakam ülkemizde 20 g civarındadır. Bilgi çağına ayak uydurabilecek sağlıklı bireyler yetiştirmek istiyorsak insanımızın hayvansal protein tüketimini arttırmalıyız. Tüketimin iyileştirilebilmesi için üretimin artırılması gerekmektedir. Küçük bir alanda yetiştirilebilmesi, yemi en etkin ve en hızlı şekilde hayvansal ürünlere çevirilebilmesi gibi üstünlükleri nedeni ile tavuk başta olmak üzere, kümes hayvanları bu açığın giderilmesinde önceliğe sahiptir (Şenköylü, 1991; Türkoğlu, 1995). Yumurta ve kümes hayvanlarının eti, biyolojik değerlilik bakımından gıda maddeleri arasında ilk sıraları almaktadır. Ülkemizde son 30 yılda tavukçuluk alanında çok büyük mesafeler katedilmiştir. Buna karşılık tavuk eti, hindi eti ve yumurta tüketimimiz yetersiz düzeydedir.

Kümes hayvanları yetiştiriciliğinde yaygın olarak iki tarz üretim sistemi söz konusudur; bunlardan birincisi pahalı girdi kullanımını gerektiren, buna karşılık verimliliğin yüksek olduğu entansif (yoğun) üretim sistemleridir. Diğeri ise ekstansif (yaygın) üretim sistemidir. Verimliliğin düşük olduğu bu tarz üretim sisteminde girdi kullanımı çok düşük düzeydedir. Köy tavukçuluğu, aile tavukçuluğu olarak da isimlendirilebilen ekstansif veya yarı entansif tarzda yapılan tavukçuluk özellikle gelir düzeyi düşük kesimler için büyük önem taşımaktadır.

Gelir düzeyinin oldukça düşük olduğu ve yetersiz beslenmenin sıkça görüldüğü Afrika kıtasında, Güney Amerika'da, Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinde köy tavukçuluğuna özel bir önem verilmektedir. Yoksul insanların gıda gereksinmesini

karşlamak, onlara ek gelir sağlamak ve kadının sosyo-ekonomik durumunu düzeltmek için köy tavukçuluğu desteklenmektedir (Branckaert ve ark., 2000).

Ülkemizde ise, köy tavukçuluğu yada aile tavukçuluğunun yaygın olarak yapıldığı ve insanımızın köy tavuğu ve yumurtasını severek tükettiği bilindiği halde bu konu üzerinde gerek ilgili kamu kuruluşlarının gerekse akademik birimlerin yeterince durduğu söylenemez.

Bu çalışmanın amacı Çanakkale ilindeki köylerde yapılmakta olan kümes hayvanı yetiştiriciliğini inceleyerek, üretim şekline ilişkin bazı bilgilere ulaşmak ve bu tarz üretimden elde edilen ürünlere karşı şehirdeki tüketicinin istemi hakkında fikir edinmektedir.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

2.1. Dünyada ve Ülkemizde Tavukçuluğun Durumu

Dünya yumurta üretimi 1998 yılı itibariyle yaklaşık 48 milyar adettir (Çizelge 2.1). Dünya yumurta üretiminde birinci sırayı Çin, ikinci sırayı da Amerika Birleşik Devletleri almaktadır. Ülkemiz ise 1998 yılı itibarı ile 630 milyon adet yumurta üretimi ile 13. sırada yer almaktadır.

Dünya üzerinde en çok tüketilen et ucuzluğu nedeniyle domuz etidir. 1988-90 yılları arasında toplam et tüketimi içinde domuz eti % 44.6'lık payı ile birinci sırayı, sığır eti % 33,6'lık payı ile ikinci sırayı, tavuk eti de %21.8'lik oran ile üçüncü sırada yer almaktadır (Roenigk, 1998). Aynı çalışmada 1998-2000 yılları için yıllık ortalama tavuk eti tüketiminin 55×10^6 ton'a ulaşmasının ve tavuk etinin % 29'luk bir pay ile toplam et tüketimindeki payı bakımından 2. sıraya yükselmesinin beklendiğini, buna karşılık sığır eti tüketiminde 57,3'lük bir gerileme olacağını tahmin edildiği bildirilmiştir.”

Çizelge 2.1 : Dünya yumurta üretimi (bin adet)

Ülkeler	1961	1990	1998
Çin	1 209 735	5 950 000	17 814 440
ABD	3 696 600	3 965 200	4 724 000
Japonya	897 000	2 419 000	2 580 000
Rusya Federasyonu		254 100	1 700 000
Hindistan	170 000	1 282 000	1 611 000
Meksika	141 224	1 009 795	1 422 443
Brezilya	216 000	1 230 401	1 415 350
Fransa	520 000	886 800	954 100
Almanya	675 300	985 900	847 000
İtalya	381 900	655 900	751 000
Endonezya	23 000	380 000	664 100
İngiltere	754 380	622 270	645 120
Türkiye	65 400	384 930	630 000
Afrika	394 195	1 551 295	1 781 701
K.Amerika	4 258 889	5 778 946	6 935 257
G.Amerika	617 116	2 226 719	2 584 142
Asya	2 871 470	13 781 221	27 250 828
Avrupa	4 471 097	11 659 202	9 218 678
Okyanusya	189 806	243 684	209 714
GENEL	14 412 574	35 241 967	47 980 320

Kaynak: Akbay ve ark., 2000

Dünya kanatlı eti üretimine ait veriler Çizelge 2.2’de sunulmuştur. Kanatlı eti tüketimi içinde piliç etinin payı % 70, hindi eti ve diğer kanatlıların payı % 22’dir. 1988 yılı itibariyle üretilen 51 249 000 tonluk piliç eti üretimi içinde ABD birinci sırayı, Çin ve Brezilya ise 2. ve 3. sırayı almaktadır. Ülkemiz ise 17. sırada bulunmaktadır.

Ülkemizde kişi başına ortalama yumurta tüketimi 1996 yılında 155 adet, 1998 yılında ise 133 adettir (Akbaş ve ark., 2000). Besd-bir’in tahminine göre 2000 yılı itibariyle kişi başı yumurta tüketimi 110 adet/yıl’ a düşmüştür (Besd-Bir, 2001). Yumurta tüketimimiz diğer ülkelerle kıyaslandığında oldukça düşüktür. Kişi başı yıllık ortalama yumurta tüketiminde 1998 yılı itibariyle Japonya başta gelmektedir (350 adet yumurta/kişi/yıl), bu rakam Yunanistan’da 236, ABD’de 247’dir (Akbaş ve ark. 2000).

Çizelge 2.2. Dünya kanatlı eti üretimi

Ülkeler ve kıtalar	1961	1990	1998	1998		
	Tavuk kesimi (milyon adet)			Etlik piliç (bin ton)	Hindi (ton)	Ördek (ton)
ABD	2 264	6 022	8 156	12724	2 346 000	44 000
Çin	370	1 899	5 866	7 740	1 580	1 738 392
Brezilya	123	1 750	3 360	4 600	110 000	22 100
Meksika	90	486	914	1 558	11 979	20 000
Fransa	316	813	980	1 240	235 800	33 400
Japonya	103	708	613	1 225	12	...
İngiltere	194	522	729	1 196	294 000	39 000
Tayland	53	440	785	960	...	111 000
İspanya	80	527	604	888	22 000	...
İtalya	205	523	539	863	276 000	...
Kanada	132	407	554	820	142 000	6 950
Endonezya	65	591	1 020	807	...	12 672
İran	30	200	521	730	16 500	2 380
Malezya	29	285	530	678	...	6 9100
Hollanda	69	361	537	644	50 000	8 400
Rusya Fed.	566	600
Türkiye	52	260	483	580	10 200	1 248
Afrika	384	1784	2203	2 269	32 834	52 989
K.Amerika	2 562	7 365	10 242	15 911	2 500 310	71 080
G.Amerika	261	2 708	5 020	7 248	144 598	30 995
Asya	1 096	7 052	13 501	16 338	113 272	2 010 493
Avrupa	1 566	5 351	6 741	8 881	1 887 831	318 108
Okyanus	41	341	426	603	18 033	6 209
GENEL	6 585	27 128	38 133	51 249	4 696 878	2 489 874

Kaynak: Akbaş ve ark., 2000

Ülkemizde kişi başına piliç eti tüketimi 1994 yılından 2000'e kadar % 136 oranında artarak 11,68 kg'a ulaşmıştır (Besd-bir, 2001). Oysaki 1996 yılı itibariyle kişi başına kanatlı eti tüketimi A.B.D.'de 37 kg, İsrail'de 31 kg, Avrupa ülkelerinde ise 20 kg civarındadır (Akbay ve ark., 2000).

Ülkemiz tavukçuluk üretimi ve ürünlerin tüketimi bakımından arzulanan düzeye ulaşamamış olsa da, tavukçuluk alanında en hızlı gelişme gösteren ülkeler arasındadır. Türkiye'de tavukçuluğun geliştirilmesi için ilk adım 1930 yılında Ankara'da Merkez Tavukçuluk Araştırma Enstitüsünün kurulması ile atılmakla birlikte 1952 yılına kadar önemli bir gelişme sağlanamamıştır. Saf kültür ırklarının 1952 yılında dışalımı gerçekleşmiş ve ABD'den günlük civcivler olarak gelen New Hampshire, Plymouth Rock ve Leghorn gibi ırklar Tarım Bakanlığı'na bağlı kuruluşlara ve halka dağıtılmıştır. Bu uygulama ile tavukçuluk özendirilmiş, ancak bakım koşulları yeterli olmadığı ve bu ırklar üzerinde herhangi bir genetik ıslah çalışma yapılmayıp kendi hallerine bırakıldıklarından istenilen verim düzeyine ulaşamamıştır. Daha sonra 1956 yılında Yem Sanayi T.A.Ş'nin kurulması ile rasyonel besleme koşulları oluşmaya başlamıştır. Özel sektörün konuya ilgi duyması 1963 yılında hibrid ebeveynleri ithali ile başlamıştır. Büyük ebeveyn ana ve baba hatlarının ithaline ise 1980 yılında izin verilmiştir. Genetik materyalin ithalat yolu ile sağlanması ile tavukçulukla ilgili olan sanayi kolları, kümes yapımı, ekipman sanayi, aşı-ilaç üretim dalları da gelişmeye başlamıştır (Şenköylü, 1991).

Diğer yandan tavukçuluğumuzu dışa bağımlılıktan kurtarmak amacıyla, 1968 yılında başlatılan yerli hibrid soylarının geliştirilmesi çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda beyaz ve kahverengi yumurtacı ve etçi ebeveyn hatları geliştirilmiştir. Ancak üretilen hatların verim düzeyleri yabancı genetik materyal ile karşılaştırıldığında, bazı özellikler bakımından, rekabet güçlerinin zayıf olması nedeni ile hedeflenen amaca ulaşıldığını söylemek zordur. Halen Ankara Tavukçuluk Araştırma Enstitüsü ve Erbeyli İncir Araştırma Enstitüsü'nde sırası ile ortalama 1.4 milyon yumurtacı hibrit ve 1.2 milyon etlik civciv üretilip satılmaktadır. Verim düzeyleri yabancı hibritler kadar olmasa da üretim koşulları yabancı kaynaklı hibritler için yeterli olmayan bazı işletmelerde olumlu sonuçlar vermektedirler (Akbay ve ark., 2000). Ancak dışa bağımlılık ortadan kaldırılamamıştır. Ülke tavukçuluğunu dışa bağımlılıktan kurtarmak için, ekonomik yapısı güçlü, deneyimli, yeterli teknik kadroya

ve tesislere sahip, devletin sağlayacağı teşviklerden yararlanabilecek özel sektör kuruluşlarına ihtiyaç vardır (Güneş ve ark., 1995).

2.2. Yumurta ve Tavuk Etinin Besin Değeri ve İnsan Beslenmesindeki Önemi

Kümes hayvanları içinde en çok tüketilen tavuk etidir. Ülkemizde ailelerin gelir düzeyi ile tavuk eti tüketimi arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Gelir düzeyi yükseldikçe tavuk ve diğer hayvansal ürünlerin tüketimi de artmaktadır. Kümes hayvanları, sığır, koyun etlerine ilişkin bazı besin öğeleri Çizelge 2.3’de verilmiştir (Hasipek ve Aktaş, 1991).

Çizelge 2.3’ten de belirtildiği gibi ördek ve kaz etlerinin yağ miktarları yüksek, protein miktarları düşüktür ve bu etlerin tüketimleri de yaygın değildir. En az yağlı ve protein miktarı en yüksek kümes hayvanı hindidir (et+deri). İkinci sırada ise tavuk (et+deri) gelmektedir.

Tavuk eti, kalorisi fazla olmayan, proteince çok varıl ve protein kalitesi yüksek bir ettir. Protein değeri beyaz tavuk etinde siyah kısma oranla daha fazladır. Ortalama olarak beyaz etinde % 23.2, siyah etinde ise % 20.1 dolayında protein saptanmıştır. Bu durumlar göz önüne alındığında 100g beyaz tavuk eti tüketilmesi ile bir kadının günlük protein gereksinmesinin hemen hemen yarısı karşılanmış olur.

Çizelge 2.3. Kümes hayvanları ile sığır ve koyun etlerinin bazı besin değerleri, 100 g’da

	Enerji (kal)	Protein (g)	Yağ (g)	Kalsiyum (mg)	Demir (mg)	B1 (mg)	B2 (mg)	Niasin (mg)
Tavuk (et+ deri)	215	18.6	15.1	11	0.9	0.06	0.12	6.8
Beyaz et	114	23.2	1.7	12	0.7	0.07	0.09	10.6
Siyah et	125	20.1	4.3	12	1.0	0.08	0.18	6.2
Hindi(et+deri)	160	20.4	8.0	15	1.4	0.06	0.16	4.1
Kaz	371	15.9	33.6	12	2.5	0.09	0.16	3.6
Ördek	404	11.5	39.3	11	2.4	0.20	0.21	3.9
Sığır eti (orta yağlı)	240	18.7	18.2	8	2.6	0.06	0.16	4.3
Koyun eti(orta yağlı)	267	17.0	21.0	7	2.2	0.10	0.20	2.0

Kaynak: Hasipek ve Aktaş, 1991

Tavuk etinin yağ içeriği derisi ile birlikte 15.1 g/100g olarak bulunmuştur. Derisiz olarak analiz edilen tavuk etlerinin yağ içeriği siyah ette 4.3 g/100g, beyaz ette ise 1.7 g/100g'a kadar düşmektedir. Doymamış yağ asitleri bakımından varıl olan tavuk eti, özellikle esansiyel yağ asitlerinden linoleik asit yönünden zengindir. Bu yağ asidi bir çok hormonun yapımında kullanılan ve büyüme için elzem olan bir yağ asididir.

Ayrıca tavuğun vücut yağı et lifleri arasında dağılmayıp çoğunlukla deri altında toplanmıştır. Bu deri ve yağlar büyüme çağında olan çocuklar ve gençler için iyi bir enerji kaynağıdır. Tavuk eti özellikle niasin vitamini bakımından çok iyi bir kaynaktır. Beyaz et % 11.6, siyah et ise % 6.2 arasında niasin içerir. Bu vitamin cilt, sindirim sistemi, mukoza hücreleri ile sinir sistemi hücrelerinin normal yapıda bulunmasında etkilidir. Günde 100g beyaz tavuk eti yiyen bir kişi günlük niasin gereksinmesinin tümünü karşılayabilmektedir. Bunun yanı sıra B2 vitamini, B6 ve B12 vitaminlerince de varıl olan tavuk etinin sodyum içeriği düşüktür. Bu nedenle tavuk eti düşük sodyumlu diyetler için çok uygun bir yiyecektir. Yapılan bir araştırmada ortalama sodyum içeriği but etlerinde 65.8mg/100g, göğüs etlerinde 42.4mg/100g olarak belirlenmiş olup, aralarındaki fark istatistiksel açıdan önemli bulunmuştur (Hasipek ve Aktaş, 1991).

Özellikle hayvansal protein açığının giderilmesinde ülkemiz için önemli derecede etkili olabilecek tavuk eti üretiminin ve tüketiminin artırılması için özen gösterilmesi gerektiği yapılan çalışmalarda saptanmıştır. Tavuk eti tüketiminde halkın tüketim alışkanlığının önemli rol oynadığı, tüketim alışkanlığının yönlendirilmesi için tanıtım çalışmalarına ağırlık verilmesinin tüketimi olumlu yönde etkileyeceği kuşkusuzdur.

Besin maddelerinin en önemlilerinden biri olan yumurta, biyolojik değeri yüksek protein içermesi ve lezzetli olmasıyla insan beslenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Protein kaynakları, vücut proteinine dönüşebilme bakımından sıralandığında yumurta %100'e yakın bir değerle birinci sırayı almaktadır. Diğer taraftan yumurta mineral ve vitamin bakımından varıl olması yanında, kalori değerinin düşük olması ve kişiye doygunluk hissi vermesinden dolayı kilo sorunu olanlara çekinmeden tavsiye edilebilecek ideal bir yiyecektir (Hasipek ve Aktaş, 1991).

Yumurta sarısında 200-210mg kolesterol bulunmaktadır. Kolesterolün artması kalp-damar hastalıklarına sebep olmaktadır. Ancak yumurtanın kan kolesterolünü

arttırdığı henüz kanıtlanmamıştır. Yumurtada bol miktarda vitamin E ve doymamış yağ asitlerinin bulunması kolesterol riskini azaltmaktadır. Bununla birlikte yumurtanın kolesterol içeriğinin azaltılması yolunda çalışmalar yapılmaktadır. Ortalama 55 g ağırlığındaki bir yumurtanın besleyici değeri 40g yağlı sığır etine ve 100g yağlı süte eşittir. Yumurta dıştan içe %11 kabuk, %58 ak ve %31 de sarıdan oluşmaktadır (Demirulus, 1999). Yumurta akı proteinleri yumurta akında bulunan % 12 civarındaki katı maddenin % 82.8'ini oluştururlar. Katı maddenin geri kalan kısmı şeker, mineraller ve çok az miktarı yağdır.

Yumurta sarısı ise % 49 oranında su, % 32 yağ, % 16 protein ve % 3 oranında minerallerle karbonhidrattan oluşur. Ayrıca Fe, Ca, Cu, Zn gibi madensel maddeler ile A vitamini ve B vitamini bakımından zengindir. Yumurta sarısı çocukların alması zorunlu tüm amino asitleri içermesinden dolayı anne sütü değerindedir (Demirulus, 1999).

Çizelge 2.4. Tam yumurta, yumurta akı ve yumurta sarısının besin değerleri (100 g)

Besinler	Tam yumurta	Yumurta akı	Yumurta sarısı
Kalori (kcal)	16.3	51	348
Protein (g)	12.9	10.9	16
Yağ (g)	11.5	Eser	30.6
Karbonhidrat (g)	0.9	0.8	1.0
Kalsiyum (mg)	54.0	9	141
Fosfor (mg)	205	15	569
Demir (mg)	2.3	0.1	5.5
Sodyum (mg)	122	146	52
Potasyum (mg)	129	139	98
Magnezyum (mg)	11	9	16
A Vitamini (IU)	1180	0	3400
Thiamin-B1 (mg)	0.11	Eser	0.22
Riboflavin-B2 (mg)	0.30	0.27	0.44
Niacin (mg)	0.10	0.10	0.10
C Vitamini	0	0	0
Kolesterol (mg)	550	0	1500
E vitamini	2.0		5.0

Kaynak: Hasipek, 1991

Çizelge 16’da tam yumurta, akı ve yumurta sarısının besin değerleri verilmiştir (Hasipek ve Aktaş, 1991). Bir yumurta yetişkin bir insanın günlük protein ihtiyacının hemen hemen 1/10’unu karşılayabilmektedir (Demirulus, 1999).

Tavukçuluk endüstrisinin giderek büyüdüğü çağımızda özellikle gelişmiş batı toplumlarında insanların yumurta isteminin her geçen gün azaldığı görülmektedir. Yumurta tüketimimizin bu kadar az olmasının en büyük nedeni toplumumuzda yerleşmiş kolesterol korkusu olduğu düşünülmektedir. Ancak kolesterol korkusu tek neden değildir (Altan ve ark., 1995).

2.3. Tavukçulukta Uygulanan Yeni Sistemler

Bilindiği gibi entansif tarzda yumurta tavukçuluğu ülkemizde ve dünyada yaygın olarak kafes sistemleri kullanılarak, etlik piliç üretimi de derin altlık üzerinde yapılmaktadır. Kafes sistemleri yumurta üretiminde en ekonomik yöntemdir, ayrıca hayvan sağlığı ve verimlilik yönünden pek çok avantaja sahiptir. Ancak tavukların eşinme, tüneme, folluğa yumurtlama gibi doğal davranış özelliklerini sergileyememeleri özellikle Avrupa’da hayvan hakları konusunda duyarlı kesimler tarafından bu sistemlerin eleştirilmesine yol açmaktadır. Bu kesimlerin etkinliği sonucunda batılı ülkelerde tavukların doğal davranışlarını sergileyebilmeleri ve daha sağlıklı olabilmeleri için bazı düzenlemeler yapılmıştır (Petek, 2000). 1 Ocak 2003’den sonra varolan kafeslerde barındırılan tavuklar için, tavuk başına en az 550 cm² zemin alanı sağlanacak, yeni kurulacak kafeslerde ise tavuk başına en az 750 cm² zemin alanı ayrılacak ve kafeslerin içinde tünek, folluk ve altlık bulunacaktır. Bazı Avrupa ülkelerinde kafes sistemi tamamen yasaklanmıştır, 2012 yılında bütün Avrupa Topluluğu ülkelerinde geleneksel kafes sistemi yasaklanacaktır.

Hayvan haklarını koruyan kesimlerin etkinliği sonucu çıkarılan yasaların zorlaması ile tavukların doğal davranışlarını sergileyebilecekleri, bunun yanı sıra verimliliklerini koruyabilecekleri geniş alanlı, tünekli, folluklu ve eşinme alanlı kafes sistemleri geliştirilmiştir. “Modifiye Kafesler” adını alan bu tarz sistemler giderek yaygınlaşmaktadır (Petek, 2000).

İsviçre gibi bazı ülkelerde ise kafeste tavuk barındırmak kanunlarla yasaklanmıştır. Bu nedenle kafes sistemine alternatif olabilecek, tavuklara doğal rahatlıklarını sağlayabilecek, bunun yanı sıra da kafes sisteminin ekonomik avantajlarını

korumaya çalışan tünekli (perchery) ve salmalı (aviary) tip kümesler geliştirilmiştir (Hill, 1986, Dun, 1992). Bunların yanında tavuklara serbestçe dolaşma olanağı sağlayarak hem tavukların daha sağlıklı olduğu hem de ürünün daha kaliteli olduğu serbest dolaşimli (free range) üretim sistemleri geliştirilmiştir (Hill, 1986).

Serbest dolaşimli sistemlerde üretilen yumurta ve tavuk eti “free-range” etiketi ile, tünekli ve salmalı kümeslerde üretilen yumurtalar da “kafes-dışı yumurta (non-cage egg)” etiketi ile satışa sunulmakta ve kafeste üretilen ürünlerden % 20-50 daha yüksek fiyatla alıcı bulmaktadır (Anonim, 1993, Komai, 1993, Anonim, 1994, Dunn, 1998,).

Ülkemizde ise alternatif sistemler olarak adlandırılan yeni sistemler konusundaki çalışmalar oldukça sınırlıdır ve konuyu tanıtmaktan öteye gitmemektedir (Türkoğlu ve Eleroğlu, 1999; Petek, 2000).

2.4. Kimi Ülkelerde ve Ülkemizde Köy Tipi Kümes Hayvanı Yetiştiriciliğinin

Mevcut Durumu ve Bu Konuda Yapılan Çalışmalar

Tavukçuluk üretimini geliştirmek için ekstansif (yaygın) ve entansif (yoğun) üretim sistemlerinden herhangi biri seçilebilir. Hangisinin benimseneceğini şüphesiz koşullar belirler. Salt teknik açıdan bakıldığında, gelişmekte olan ülkelerde kanatlı hayvan üretimini arttırabilmek için en hızlı ve en kolay yol hiç şüphesiz ki modern tavuk çiftlikleri kurmak, diğer bir ifadeyle entansif üretim sistemlerini tercih etmektedir. Entansif sistemlerin yaşatılabilmesi için ilk koşul, yumurta ve tavuk eti için tatmin edici düzeyde bir istem olmasıdır. Ayrıca, modern çiftliklerin kurulmasında oldukça büyük sermaye ve büyük ölçüde yabancı kaynaklı girdilere (yüksek verim yeteneğine sahip genotipler, aşı, ilaç, bazı yem maddeleri vb.) gereksinim vardır. En ufak yönetim hatası bile entansif üretim sistemlerinde büyük ekonomik kayıplara yol açacağından fizibilite ve ön hazırlıklar çok dikkatli bir şekilde yapılmalıdır (Tinholt, 1993).

Entansif üretim sistemleri, gelişmekte olan bazı ülkelerde ne yazık ki gelişmemiştir. Bunun başlıca nedenleri damızlık materyal, aşı, ilaç ve yem hammaddesi dışalımını için gerekli sermayenin bulunmaması, yüksek teknolojinin kullanıldığı barınakların yine sermaye yetersizliği sonucu yapılamaması, yeterli veteriner hizmetlerinin olmaması ve yetişmiş bakıcı yetersizliğidir (Tinholt, 1993; Aini, 2000; Branckaert, 2000).

Gelişmekte olan ülkelerde artan nüfus gıda istemini de arttırmaktadır. Tavukçuluk endüstrisi besin değeri yüksek gıdaları üretmede ve üretimi en hızlı şekilde arttırmada çok büyük avantaja sahiptir. Bununla birlikte, endüstrinin yapılanması için gerekli yüksek sermaye, yüksek damızlık ve yem giderleri tavuk eti ve yumurtayı geliştirmekte olan ülkelerdeki nüfusun büyük bir çoğunluğu için, yüksek fiyatı nedeniyle tüketilemez hale getirmektedir (Tinholt, 1993).

Ekstansif üretim sisteminin genel olarak kabul edilen yaygın tanımı olmamakla birlikte bu tarz üretim sistemi civciv ve yem sağlama, barındırma, yönetim ve veteriner hizmetleri bakımından düşük maliyetli girdi kullanımıyla karakterize edilir; teknoloji kullanımı sınırlıdır ve doğal olarak hayvan başına verim ve gelir düzeyi düşüktür. Ekstansif kümes hayvanı yetiştiriciliği kırsal tavukçuluk (rural poultry), köy tavukçuluğu (village chicken production system), aile tavukçuluğu (family poultry), arka bahçe tavukçuluğu (backyard poultry), çöplenme tavukçuluğu (traditional scavenging system) ve yarı entansif tavukçuluk (semi-intensive poultry production) gibi isimler almaktadır (Gueye,1998; Aini, 2000; Gunaratne, 2000; Sonaiya, 2000).

Pek çok ülkede bu tarz üretim için genellikle yerli ırklar ve onların melezleri, nadiren de ticari tavuklar kullanılır. Genellikle kümes hayvanları evin bahçesinde, köyün içinde serbestçe dolaşır, yem gereksinimini kendisi karşılar. Bu esnada yeşil otları, ot tohumlarını, böcekleri, kurtçuk ve solucanları ve yere dökülen tane yemleri toplarlar. Zaman zaman tarımsal yan ürünler (selektör altı tahıl taneleri, sebze ve meyvelerin dış yaprakları vb.), ailenin mutfak ve yemek artıkları (sebze ve meyve kabukları, ekmek vb.) verilir. Ayrıca ailenin gelir durumuna göre çeşitli yerel tane yemler, endüstriyel yan ürünler ve dengeli karma yemlerle beslenmeleri desteklenebilir (Gueye,1998; Aini, 2000; Gunaratne, 2000; Sonaiya,2000).

Aile tavukçuluğunda iki amaç vardır; birincisi yumurta ve tavuk eti gibi kaliteli ve sevilen hayvansal protein kaynaklarını aileye kazandırmak, ikincisi de ürünlerin bir kısmını satarak aileye parasal gelir sağlamaktır. Köy tavukçuluğunun hem çok yaygın olduğu hem de büyük öneme sahip olduğu yerlerin başında Afrika ülkeleri gelir. Söz konusu ülkelerde gıda ve gelir elde etmenin yanı sıra tavuk yetiştirmek zenginlik ve refah belirtisidir; dini törenlere adak sağlar, ürünler hediye olarak verilebilir ve değişimde kullanılır (Gueye,1998; Aini, 2000).

Genellikle bayanlar tarafından yapılan ve bayanlara sosyoekonomik açıdan büyük katkısı olan ekstansif tavukçuluk üç grup altında toplanır:

- 1) Geleneksel çöplene (=eşelenme) sistemi (=Traditional scavenging system), (1-10 tavuk): En basit sistemdir, tavuklar beslenmeleri için gereken yemi bütün gün dışarıda dolaşarak toplarlar. Sadece geceleri barınakta kalırlar. Beslenmelerinde yerel yemlerin ve endüstriyel yan ürünlerin kullanımı çok sınırlı düzeydedir. Aile tavukçuluğu birimlerinin büyük bir kısmı bu gruba girer.
- 2) Küçük ölçekli yarı entansif (10-50 tavuk): Barındırmaya daha fazla özen gösterilir. Tavuklar için hazırlanmış dengeli karma yemler kullanılmamakla birlikte, tane yemler, endüstriyel yan ürünler ağırlıklıdır.
- 3) Orta ölçekli entansif (50-1000 tavuk): Bu ünitelerin sahipleri gelir elde ettiği için yerel tane yemler ve endüstri atıklarının yanı sıra ticari yemleri de beslemede kullanır.

Gelir düzeyi düşük insanlara gıda ve nakit gelir sağlayan, çevreye olumsuz etkisi yok denecek kadar az olan köy tavukçuluğu yada aile tavukçuluğu sürdürülebilir bitkisel-hayvansal üretim sistemleri ile yüksek oranda iç içe girmiştir; birbirlerini tamamlarlar. Gelir düzeyi düşük küçük çiftçilere özellikle kadınlara gelir ve sosyo-ekonomik rol sağlamada en uygun sistem olarak kabul edilen köy tavukçuluğu pek çok araştırmacı ve kamu görevlisi tarafından önemle ele alınmaktadır. Birleşmiş milletlere bağlı Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (The Food and Agriculture Organization=FAO) köy tavukçuluğunu gıda üretimini desteklemek ve yoksulluğu azaltmak için çok önemli bir araç olarak kabul etmektedir. Aile tavukçuluğu FAO'nun büyük önem verdiği "Gıda Güvenliği Özel Programı (Special Program for Food Security =SPFS)" içinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu konudaki gelişmeleri düzenlemede FAO "Uluslar arası Aile Tavukçuluğunu Geliştirme Ağı (=International Network for Family Poultry Development=INNFPD)"ndan yararlanmaktadır (Branckaert ve ark., 2000). Çoğu Afrika ülkesinde tavukçuluk üretiminin % 70'inin, hayvansal protein tüketiminin ise % 20'sinin köy tavukçuluğundan sağlanıyor olması konunun önemini açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle kadınların toplumdaki statüsünü iyileştirmede köy tavukçuluğuna çok büyük önem verilmektedir.

Gueye (1998), Afrika'nın güneyinde kırsal alanda yaşayan ailelerin % 85'inden fazlasının bir yada daha fazla türde kümes hayvancılığı yaptığını, bazı Afrika ülkelerinde köy tavuğu sayısının toplam tavuk popülasyonu içindeki payının % 70-90 arasında değiştiğini bildirmiştir. Aynı çalışmada Nijerya'da üretilen toplam yumurtanın % 12'sinin köy tavukçuluğundan sağlandığı, Fas'ta tavuk etinin yaklaşık % 25'inin,

yumurtanın ise % 36'sının geleneksel köy tavukçuluğundan sağlandığı bildirilmektedir. Kenya'da yumurta ve tavuk eti tüketiminin yaklaşık % 70'i bu tarz üretimden sağlanmaktadır. Gueye (1998)'nin kapsamlı çalışmasında Afrika'lı tüketicilerin yerli tavukların etini tercih ettiği, yerli tavukların ticari etçilere oranla % 13-27 daha yüksek fiyatla satıldığı anlaşılmaktadır.

Köy tavukçuluğunun düşük gelir grubundaki kırsal nüfusun beslenmesi ve gelir düzeyinin artırılması için taşıdığı önem fark edildikten sonra pek çok ülkede köy tavukçuluğunun geliştirilmesi için projeler başlatılmıştır. Birey başına yıllık ulusal gelirin 1500 dolar ve altında olduğu ülkelerde FAO projeleri desteklemektedir (Safalaoh, 2001).

Köy tavukçuluğu gelir ve eğitim düzeyi düşük insanlar tarafından yapıldığından, bu tarz üretimin geliştirilmesi için mutlaka dışarıdan destek gerekmektedir. İlgili ülkelerin kamu kuruluşları, araştırmacılar ve FAO bu konuda etkinliklerini sürdürmektedir. Kırsal alandaki ailelerin kısıtlı olanaklarını daha iyi kullanarak verimliliği nasıl arttırabileceklerine ilişkin çalışmalar yapılmaktadır (Kondombo ve ark., 2000; Gunaratne, 2000; Sonaiya, 2000; Branckaert, 2000).

Bir Afrika ülkesi olan Malawi'de 1950'li yılların başından beri " Köy Tavukçuluğu İyileştirme Programı" uygulanmaktadır (Safaloh, 2001). Yumurta et üretimini artırmayı hedefleyen projenin başlıca etkinliği yerli tavukların Black Avustralorp ırkı tavuklar ile melezlemektir. Devlete ait istasyonlarda elde edilen melezler halka dağıtılmaktadır. Cıvıv sağlamanın yanı sıra düzenli aşılama çalışmaları yapılmakta ve tarımsal yayım hizmetleri ile proje desteklenmektedir. Köy tavukçuluğundaki en önemli sorun olan Yalancı Veba hastalığına karşı aşılamaı kolaylaştırmak için ağızdan uygulanabilen aşı geliştirmeye de özel önem verilmektedir (Spradbrow ve Janeen, 1992). Hollanda'da bulunan dünyaca tanınan Spelderholt Tavukçuluk Enstitüsü Uzmanlarından Tinholt , Endonezya ve Tunus'daki küçük ölçekli tavukçuluk birimlerine bilgi aktarımı konusunda çalışmaktadır (Tinholt, 1993). Afrikada'ki köy tavukçuluğu konusunda çok değerli çalışmalar yapmış olan Gueye (2001) köy tavukçuluğunu geliştirme projelerinde amacın sadece üretimi artırmakla sınırlı kalmaması gerektiğini, üretimden elde edilen kazancın kadının elinde kalması ve bu üretimin kadının yetkisini artırması hususlarının da göz önüne alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Yazar Bangladeş'deki "Küçük Ölçekli Çiftlik Hayvancılığının Geliştirilmesi Projesinin" örnek bir girişim olduğunu; aile tavukçuluğunu geliştirmeye

öncelik veren projede gelir düzeyi düşük seçilmiş bazı kadınlara kredi sağlama ve pazarlama konularında destek sağlandığını ve programa katılan kadınların hemen hemen tamamının sosyo ekonomik konularının iyileştiğini bildirmiştir.

Köy tavukçuluğunda verimliliği artırmak ve aile tavukçuluğundan yarı entansif ticari tavukçuluğa geçebilmek için bazı sorunları aşmak gerekmektedir. Bu sorunların başlıcaları; hastalık kontrolü, çeşitli yırtıcı hayvanlara karşı koruma, daha iyi yemleme ve çiftçilerin örgütlenmesidir (Spradbrow ve Samuel, 1992; Branckaert, 2000).

Ülkemizde rastgele gidilen hemen hemen her köyde çok sayıda tavuğa rastlamak mümkündür. Tarım Bakanlığı'na bağlı il müdürlükleri, destekleme şubeleri aracılığıyla yılın belirli tarihlerinde yumurtacı ve etçi civciv ile hindi palazını ücreti karşılığında yetiştiricilere sağlamaktadır. Yine Tarım İl Müdürlüğünün Hayvan Sağlığı Şubeleri köy tavukçuluğunda en büyük problem olan Newcastle hastalığı (yalancı veba)'na karşı ücretsiz aşılama hizmeti vermektedir. Ancak aşılama sadece hastalığın ortaya çıktığı bölgenin civarında bulunan hayvanlarda uygulanmaktadır. Tarım Bakanlığına bağlı "Manisa Tavuk Hastalıkları Araştırma Enstitüsü" tarafından üretilen aşılar çok düzenli bir şekilde olmasa da uygulanmaktadır. Tarım İl Müdürlüklerinin bünyelerinde yer alan Çiftçi Eğitim Şubelerinin köy tavukçuluğu konusunda eğitim vermede çok gönüllü olduklarını söylemek mümkün değildir. Ne yazık ki ilgili üniversitelerin birimleri de köy tavukçuluğu konusunda çalışmalar yapmamaktadır. Oldukça yaygın bir şekilde yapılan köy tavukçuluğunun ülkemizde kendi kaderi ile baş başa bırakıldığı söylenebilir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma materyalini oluşturan veriler, Çanakkale ilinin çeşitli köylerinde yaşayan ev hanımları ile yapılan anketler sonucu elde edilmiştir. Ev hanımlarının seçilmesinin nedeni, köy tipi kanatlı hayvan yetiştiriciliğinin ülkemizde (Aksoy ve Aksoy, 1995) ve diğer ülkelerde (Gueye, 1998) kadınlar tarafından yapılıyor olması ve Çanakkale’de yapılan araştırmalar esnasında da bu durumun geçerli olduğunun gözlenmesidir.

Köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğinin yapılma sıklığının ve düzeyinin köyün içinde bulunduğu sosyo-ekonomik yapı ile ilişkili olup olmadığını ortaya koyabilmek için üç farklı gelir grubuna sahip 12 köyde toplam 122 adet anket yapılmıştır. Tarım İl Müdürlüğü yetkilileri ile görüşülerek yoksul, orta ve varıl kabul edilebilecek köyler belirlenmiştir. Tarımsal üretim için yeterli nitelik ve nicelikte toprağa sahip olmayan, sulama olanakları orta ya da kötü düzeyde olan köyler “yoksul köyler grubu”na dahil edilmiş; yeterli toprağa sahip olan, tarım arazilerini rahatlıkla sulayabilen, seracılık ve meyvecilik gibi yüksek gelir getiren üretimleri yoğun şekilde yapan köyler de “varıl köy grubu”na dahil edilmiştir. Her iki grubun ortasında yer alan köyler de “orta gelir grubu köyler” olarak kabul edilmiştir.

Çizelge 3.1. Anket yapılan köyler

	Köyün adı	Bulunduğu ilçe	Anket sayısı
Yoksul	Yenimahalle	Merkez	5
	Sapanca	Ayvacık	10
	İlyasfakı	Ayvacık	7
	Söğütlü	Ayvacık	5
	Sarıçayır	Yenice	13
Orta	İşıklar	Merkez	5
	Kemel	Merkez	15
	Taştepe	Ezine	12
Varsıl	Davutköy	Yenice	8
	Saraycık	Merkez	19
	Karacaören	Merkez	13
	Kemiklialan	Lapseki	10

Çalışma herhangi bir maddi destek alınmadan yapıldığı için, kısıtlı bir bütçe ile gerçekleştirilmiş ve bu nedenle rastgele seçilen köyler değil araştırmacı açısından ulaşılabilecek köylere gidilmiştir. Gidilen her köyde toplam hane sayısının % 10'u ile anket yapılmıştır. Anket yapılan köylerin isimleri, bağlı oldukları ilçeler ve anket sayıları Çizelge 3.1'de sunulmuştur.

Ev hanımlarına yöneltilen anket soruları Ek-1'de verilmiştir. Yetiştiricilerin sahip olduğu kanatlı hayvan sayısı, elde ettikleri ürünleri satıp satmadıkları, ek olarak yumurta ve tavuk eti satın alıp almadıkları sorulmuş, ayrıca yumurta ve tavuk etinin besin değeri hakkındaki düşünce ve eğilimlerini ortaya koymayı amaçlayan sorular yöneltilmiştir. Etlik piliç ve yumurta üretiminde uyguladıkları bakım, yönetim ve beslemeye ilişkin sorular sorularak köydeki yaygın uygulama hakkında bilgi toplanmıştır.

Ankete konu olan hanelerde yumurta, tavuk eti, diğer kanatlı hayvan etleri, kırmızı et, balık, süt ve süt ürünleri tüketimine ilişkin sorular sorularak, söz konusu hayvansal gıdaların ortalama tüketim düzeyi ile, köy tavukçuluğundan sağlanan ürünlerin payı hakkında fikir sahibi olmak amaçlanmıştır. Ev hanımlarının yanıtları ve hanedeki birey sayısı dikkate alınarak her hayvansal gıda için yıllık bireysel tüketim bulunmuştur.

Hesaplamalar esnasında 1 adet kesilip temizlenmiş tavuğun ağırlığı 1.5 kg, yine kesilip temizlenmiş hindi karkasının ağırlığı 6 kg, kaz ve ördeğinki ise 4 kg olarak kabul edilmiştir. Koyun ve keçi karkas ağırlığı sırasıyla 30 ve 25 kg, oğlak ve kuzuda ise 15 kg olarak alınmıştır. Çeşitli hayvansal gıdaların birim ağırlığındaki protein

Çizelge 3.2. Çeşitli hayvansal gıdalardaki protein miktarı

Hayvansal gıda	Miktar	Protein,g
Yumurta	1 adet (55g)	7
Tavuk eti	1 kg	186
Kırmızı et	1 kg	175
Süt	1 lt	33
Yoğurt	1 kg	30
Peynir	1 kg	154
Balık	1 kg	200

Kaynak: Baysal ve ark., 1991. Besinlerin bileşimleri, H.Ü. Beslenme ve Diyetetik Bölümü

miktarları ise 3.2’de verilmiştir. Çizelgedeki değerler dikkate alınarak ailenin ortalama bireysel yıllık hayvansal protein tüketimi ve köy tavukçuluğunun bundaki payı hesaplanmıştır.

Çanakkale ilindeki tüketicilerin köy tavuğu ve yumurtası hakkındaki düşünce ve eğilimini saptamak için iki büyük alışveriş merkezinde toplam 100 adet ev hanımı ile anket yapılmıştır. Bu amaçla hazırlanan ve kullanılan anket formu Ek-2’de yer almaktadır. Tüketicilerin tercihleri sayısal ve oransal olarak değerlendirilmiştir.

Köy tipi kümes hayvancılığına ilişkin bulgular yoksul, orta ve varlıklı köy grupları için ayrı ayrı olmak üzere sayısal ve oransal olarak değerlendirilmiştir. Kimi bulguların ve eğilimlerin köylerin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik yapı ile ilişkili olup olmadığı Khi-kare analizi ile test edilmiştir. Oranların birbiri ile karşılaştırılmasında “iki binomiyal oran arasındaki farka ait hipotez testi” uygulanmıştır (Sincich, 1990). Hayvansal gıda ve protein tüketimine ilişkin veriler varyans analizi tekniği ile değerlendirilmiştir. Bireysel ortalama gelir ile çeşitli hayvansal gıdalar ve hayvansal protein tüketimi arasındaki ilişkinin test edilmesinde korelasyon katsayısından yararlanılmıştır. Khi-kare ve varyans analizi ile korelasyon katsayılarının hesaplanması için SPSS istatistik paket programı, hipotez testlerindeki hesaplamalar için de EXCEL programı kullanılmıştır.

4.BULGULAR

4.1. Köy Tipi Kümes Hayvanı Yetiştiriciliği

4.1.1. Ankete katılanlara ilişkin kimi bilgiler ve köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğine yaklaşım

Çalışmamızın konusunu oluşturan ev hanımlarının kümes hayvanı yetiştirip yetiştirmemesi ile buldukları köyün gelir durumu arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($\chi^2=57.8361$, $P<0.01$, Çizelge 4.1). Yoksul köylerdeki ev hanımlarının % 92.5'i kümes hayvanı yetiştirirken, bu oran orta ve varlıklı köylerde sırasıyla % 78.1 ve 82.30'dur. Köylerin tümü birlikte dikkate alındığında ise görüştüğümüz ev hanımlarının içinde köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliği yapmayanların oranı sadece % 15.6'dır (Çizelge 4.1.). Her üç köy grubunda da yetiştirenlerle yetiştirmeyenlerin oranları arasındaki farklılıklar önemli düzeyde bulunmuştur (tümünde $P<0.01$). Orta düzeyde gelire sahip köylerde kümes hayvanı yetiştirmeyenlerin oranı (% 21.9) ile yoksul gruba giren köylerde saptanan oran (% 7.5) arasındaki farklılık önemli ($P<0.05$) kabul edilebilir düzeydedir.

Çizelge 4.1. Köylerde kümes hayvanı yetiştirme durumu

	K ö y G r u b u						G e n e l	
	Y o k s u l		O r t a		V a r s ı l		n	%
	N	%	n	%	n	%		
Yetiştiriyor	37	92.50	25	78.10	41	82.30	103	84.40
Yetiştirmiyor	3	7.50	7	21.90	9	18.00	19	15.60
Σ	40	100.00	32	100.00	50	100.00	122	100.00
χ^2							57.8361	
P							0.00	

Anketin yapıldığı esnada kümes hayvanı olmayan ev hanımlarının bir kısmı geçmişte yetiştiricilik yapmış ancak daha sonra vazgeçmiştir; bir kısmı ise hiç yetiştiricilik yapmamıştır. Şu anda yetiştiricilik yapmayan 19 ev hanımının 10 tanesi hiç yetiştiricilik yapmadığını, 9 tanesi ise geçmişte belirli bir süre yetiştirip daha sonra vazgeçtiğini belirtmiştir. Kümes hayvanlarını yetiştirmeme veya yetiştirmekten vazgeçme nedeni sorulduğunda ise, alınan yanıtlar ve bunların oranı çizelge 4.2'de sunulmuştur. İlgili

çizelgeden de görüleceği gibi kümes hayvanı yetiştirmeyen 19 ev hanımından 7'si (% 36.84) tavukların çevreye zarar vermesini neden olarak göstermiştir. Ev hanımlarının % 15.79'u hastalıklar, % 10.53'ü yer darlığı % 5.26'sı da yemlerin pahalı olması nedeni ile kümes hayvanı yetiştirmediğini bildirmiştir. "Diğer nedenler" diyenlerin oranı ise % 31.58'dir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Kümes hayvanı yetiştirmeme veya yetiştirmekten vazgeçme nedeni

Neden	n	%
Hastalıklar	3	15.79
Yer darlığı	2	10.53
Çevreye zarar verme	7	36.84
Yemlerin pahalı oluşu	1	5.26
Diğer nedenler	6	31.58
Σ	19	100.00

Çizelge 4.3. Kümes hayvanlarını bulundurma amacı

	K ö y G r u b u						G e n e l		
	Y o k s u l		O r t a		V a r s ı l		n	%	
	N	%	n	%	n	%			
Yumurta	4	10.81	10	40.00	16	39.03	30	29.13	
Yumurta-et*	33	89.19	15	60.00	25	60.98	73	70.87	
Σ	37	100.00	25	100.00	41	100.01	103	100.00	
x ²								17.9515	
P								0.0000	

*)Sadece et amaçlı üretim yapan 2 kişiye rastlanmıştır

Köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliği yapan ev hanımlarının bu üretimdeki amaçları incelendiğinde (Çizelge 4.3) köylerinin dahil olduğu gelir grubu ile üretimin amacı arasında anlamlı ve önemli düzeyde ilişki saptanmıştır ($x^2=17.9515$, $P<0.01$). Yoksul köy grubunda anket yaptığımız 37 hanımdan sadece 4 tanesi üretimdeki amacını yalnız yumurta üretmek olarak tanımlamış, kalan 33 hanım ise yumurta ve et amaçlı üretim yaptıklarını belirtmiştir. Sözkonusu grupta sadece yumurta üretimi için yetiştiricilik yapanların oranı (% 10.81) ile yumurtanın yanı sıra et de üretmeyi hedefleyenlerin oranları (% 89.19) arasındaki fark önemli ($P<0.01$) düzeyde bulunmuştur. Yoksul köy grubunda sadece yumurta elde etmek için üretim yapanların oranı % 10.81'dir ve gerek orta gerekse varsıl gruplarda saptanan oranlardan (sırasıyla % 40 ve % 39.03 önemli derecede düşüktür (her ikisinde de $P<0.01$). Üretimdeki amaçlarının yumurta ve tavuk eti elde etmek olduğunu söyleyenlerin oranı orta ve varsıl köy grubunda sırasıyla % 60.00 ve 60.98 olarak birbirine bir hayli yakın iken, yoksul

köy grubunda % 89.19 olarak bir hayli yüksektir ve aradaki farklılık istatistiksel olarak önemlidir ($P<0.05$, $P<0.05$). Şu anda yetiştiricilik yapanların tümü dikkate alındığında ise %70.87'si yumurta-et , % 29.13'ü sadece yumurta elde etmek için üretim yaptığını bildirmişlerdir (Çizelge 4.3), söz konusu oranlar arası fark önemli düzeydedir ($P<0.01$).

Çizelge 4.4. Kümes hayvanı bulunduran ailelerdeki anaç sürü büyüklüğüne ait frekans dağılımı

Anaç sürü büyüklüğü(adet)*	F r e k a n s		
	n	%	Eklemeli n%
2	2	2.0	2.0
3	3	3.0	5.0
4	10	9.9	14.9
5	19	18.8	33.7
6	16	15.8	49.5
7	7	6.9	56.4
8	7	6.9	63.4
9	5	5.0	68.3
10	9	8.9	77.2
11	4	4.0	81.2
12	4	4.0	85.1
13	1	1.0	86.1
14	2	2.0	88.1
15	2	2.0	90.1
16	1	1.0	91.1
17	1	1.0	92.1
18	2	2.0	94.1
21	3	3.0	97.0
22	1	1.0	98.0
28	1	1.0	99.0
51	1	1.0	100.0
Σ	101	100.0	-

*)Tavuk ve horoz sayısı

Kümes hayvanı yetiştiriciliği yapan 103 kişiden 73'ünün üretimdeki amacının yumurta ve et üretmek olduğu yukarıda belirtilmiştir. Söz konusu 73 kişiden sadece 2'sinin üretimdeki amacı yalnızca tavuk eti üretmektir. Diğer bir ifade ile 103 kişiden sadece 2'si et amaçlı üretim yapmaktadır; bunların dışındaki 101 üreticinin üretimdeki amacı ya sadece yumurta üretmek yada yumurtanın yanı sıra et üretmektir. Böyle olunca 101 üreticinin anaç sürüsünün bulunduğunu söyleyebiliriz. Anaç sürüye sahip 101aile tavukçuluğu ünitesindeki anaç sürü büyüklüğüne ait frekans dağılımı Çizelge 4.4'de yer almaktadır. İlgili çizelgeden görüleceği üzere anketimize konu olan aile

tavukçuluğu birimlerinin % 49.5'inde anaç sürü büyüklüğü 6 adet ve daha altıdır. On adet ve daha az sayıda kanatlı hayvandan oluşan anaç sürüye sahip olanların oranı ise % 77.2'dir. Anaç sürü büyüklüğü 21 ve üzerinde olanların oranı yalnızca % 6'dır (Çizelge 4.4).

Kümes hayvanı bulduran 103 ailenin 88'inde sadece tavuk yetiştirilirken, geri kalan 15 ailede tavuğun yanı sıra hindi başta olmak üzere diğer kümes hayvanları da yetiştirilmektedir. Ailelerden 12 tanesinin, tavuğa ek olarak hindi bulundurduğu, hindi sayısının 1 ile 15 adet arasında değiştiği (ortalamanın 6.58 adet) saptanmıştır. Bunun yanı sıra 2 ailenin kaz (8 ve 15 adet), 1 ailenin ördek (4 adet) ve 1 ailenin de süs tavuğu (5 adet) bulundurduğu gözlenmiştir.

Çizelge 4.5'de ankete katılanların kümes hayvanı yetiştiriciliğinden elde ettikleri ürünleri satma durumu verilmiştir. Toplam 103 üreticinin % 69.9'u ürünleri satmayıp sadece aile beslenmesinde kullanırken, % 30.1'i satış yaptığını belirtmiştir. Ürün sattığını bildiren 31 kişiden 22'si sadece yumurta, 3'ü sadece kümes hayvanı, 6'sı da hem yumurta hem hayvan sattığını bildirmiştir. Çizelge 4.5'den açıkça görüleceği gibi ürün satma durumu ile köyün hangi gelir grubu içinde olduğu arasında anlamlı ve önemli bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2=16.3203$, $P<0.001$). Ürün satmayanların oranının en düşük olduğu grup varsıl köy grubudur (% 53.65), söz konusu oran yoksul köy grubunda ise (% 86.48) en yüksektir ve aradaki fark önemlidir ($P<0.001$).

Şu anda aile tipi kümes hayvanı yetiştiriciliği yapmakta olan 103 ev hanımına "gelir düzeyinizin daha yüksek olması durumunda bu tarz kümes hayvanı yetiştiriciliğine devam eder misiniz?" sorusu yöneltildiğinde, sadece 16 kişi "devam etmem" demiştir (Çizelge 4.6). Yirmi bir kişi yumurta üretim amaçlı, 66 kişi de

Çizelge 4.5. Kümes hayvanı bulduranların ürün satma durumu

	K ö y G r u b u						G e n e l		
	Y o k s u l		O r t a		V a r s ı l		n	%	
	n	%	n	%	n	%			
Satmıyor	32	86.48	18	72.00	22	53.65	72	69.90	
Satıyor	5	13.51	7	28.00	19	46.34	31	30.10	
Σ	37	99.99	25	100.00	41	99.99	103	99.99	
χ^2								16.3203	
P								0.0001	

yumurta et amaçlı olarak yetiştiriciliğe devam edeceğini bildirmiştir. Gelir düzeyinin daha yüksek olmasını durumunda yetiştiriciliğe devam edip, etmeme ile köylerin gelir durumu arasında anlamlı ($\chi^2 = 44.1748$) ve önemli ($P=0.0000$) düzeyde ilişki olduğu saptanmıştır (Çizelge 4.6). “Yetiştiriciliğe devam etmem” diyenlerin oranının en yüksek olduğu grup yoksul köy grubudur (% 18.91), onu orta (%16.00), varıl köy (% 12.20) grupları izlemektedir.

Çizelge 4.6.. Gelir düzeylerinin daha yüksek olması durumunda köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğine yaklaşım (şu anda yetiştiricilik yapanların %'si)

	K ö y G r u b u						G e n e l	
	Y o k s u l		O r t a		V a r s ı l		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Yetiştirmem	7	18.91	4	16.00	5	12.20	16	15.53
Yum. amaçlı yetiştiririm	8	21.62	4	16.00	9	21.95	21	20.39
Et amaçlı yetiştiririm	22	59.46	17	68.00	27	65.85	66	64.08
Σ	37	99.99	25	100.00	41	100.00	103	100.00
χ^2							44.1748	
P							0.0000	

Köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliği yapmakta olan ev hanımlarının ilgili kurumlarca destek sağlanması durumunda aile gereksinimlerini karşılamak üzere üretimlerini artırıp artırmayacakları sorulduğunda, ankete katılanların % 62.14'ü “artırmam” şeklinde yanıt vermiştir (Çizelge 4.7). Bu durumda üretimi arttıracakların oranı % 37.86 olmuştur. Önemlilik düzeyi bir miktar düşük olmakla beraber ($P<0.05$), ilgili kurumlarca destek sağlanması durumunda üretimi artırma eğiliminin köyün gelir grubu ile ilişkisi olduğu saptanmıştır (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7. İlgili kurumlarca destek sağlanması durumunda aile gereksinmesini karşılamak için üretimi artırmaya karşı tutum (şu anda yetiştiricilik yapanların %'si)

	K ö y G r u b u						G e n e l	
	Y o k s u l		O r t a		V a r s ı l		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Üretimim artırmam	20	54.05	22	88.00	22	53.66	64	62.14
Üretimimi artırırm	17	45.95	3	12.00	19	46.34	39	37.86
Σ	37	100.00	25	100.00	41	100.00	103	100.01
χ^2							6.0680	
P							0.0138	

Çizelge 4.8. İlgili kurumlarca destek sağlanması durumunda gelir elde etmek üzere satmak için üretimi artırmaya karşı tutum (şu anda yetiştiricilik yapanların %'si)

	K ö y G r u b u						G e n e l	
	Y o k s u l		O r t a		V a r s ı l		N	%
	n	%	n	%	n	%		
Üretimim artırmam	22	59.46	20	80.00	32	78.05	74	71.84
Üretimimi artırırım	15	40.54	5	20.00	9	21.95	29	28.16
Σ	37	100.00	25	100.00	41	100.00	103	99.99
x ²							19.6602	
P							0.0000	

Yetiştiricilik yapanlara, ilgili kurumlarca destek sağlanması durumunda pazara satmak üzere, üretimlerinde artış yapıp yapmayacakları sorulduğunda ise “üretimi artırmam” diyenlerin oranı % 71,84’e yükselmiştir (Çizelge 4.8). “Üretimi artırırım” diyenlerin oranı % 28.15 olmuştur. Üretimi artırma tutumunun köylerin gelir durumu ile ilişkili olduğu söylenebilir ($x^2 = 19,6602$, $P=0,0000$). Gelir sağlamak üzere üretimi artırırım diyenlerin oranının en yüksek olduğu grup yoksul köy grubudur (% 40,54), orta (% 20) ve varsıl (% 21.95) köylere ait oranlar ile arasındaki fark istatistiksel olarak önemlidir (her ikisinde $P<0,05$).

Çizelge 4.9. İlgili kurumlarca destek sağlanması durumunda yetiştiriciliğe başlama tutumu (şu anda yetiştiricilik yapmayanların %'si)

	n	%
Başlamam	15	78.95
Başlarım		
Yumurta için	1	5.26
Et için	2	10.53
Yum-et için	1	5.26
Σ	19	100.00

Çizelge 4.9’den da görüleceği gibi, şu anda kümes hayvanı yetiştirmeyen 19 ev hanımına “ilgili kurumlarca destek sağlanırsa yetiştiriciliğe başlar mısınız ?” sorusu yöneltilmiş ve büyük çoğunluğu (% 79’u) “hayır” demiştir.

4.1.2. Kümeslerin  zellikleri ile uygulanan bakım, yönetim ve besleme

Bir  nceki başlık altında belirtildiği gibi 101 ailede anaç sürü bulunmaktadır. Çizelge 4.4'den görüleceği gibi anaç sürü büyüklüğü 6 ve daha az olan aile tavukçuluğu birimlerinin oranı % 49.5, anaç sayısı 10 ve daha az olanların oranı ise % 77.2'dir. Anketimize konu olan köy tavukçuluğu birimlerinin yaklaşık yarısı 6 veya daha az sayıda anaç sürü (tavuk-horoz) varlığına sahiptir. Genellikle 5-10 tavuğa 1 horoz d secek Şekilde ergin erkek bulundurulmakta, damızlığa ayrılacak erkeğin dışındakiler kesilerek etinden yararlanılmaktadır.

Anaç sürüye sahip olan 101 ev hanımından 23'  (% 21.78) kahverengi yumurtacı ırkları tercih ederken, 15 ev hanımı (% 14.85) beyaz yumurtacıları tercih etmiştir. Bu konuda, fark etmez diyerek tercihlerini belirtenlerin oranı ise % 63.37'dir.

Halihazırda kümes hayvanı yetiştiriciliği yapan aile birimlerinden 95'inde kümes hayvanları için yapılmış bir kümes bulunmaktadır. Sekiz adet üretici ise kümesi olmadığını bildirmiştir. Söz konusu 8 üreticiden 5 tanesi, tavukların koyun ve keçilerle aynı barınağı paylaştığını, 3 üretici ise, kanatlı hayvanların bahçede gezinerek kendilerine uygun bir yerde gecelediklerini bildirmiştir. Kümes hayvanı yetiştirilen 103 birimden 83' nde (% 80,58) farklı türden ve yaştan tüm kanatlı kümes hayvanlarının bir arada barındırıldığı saptanmıştır. Üreticilerden 10 tanesi (% 9.71) civcivler ile yetişkinleri ayrı bölmelerde barındırıldığını, 3 üretici de etilerle yumurtacıları ayrı ayrı barındırıldığını bildirmiştir.

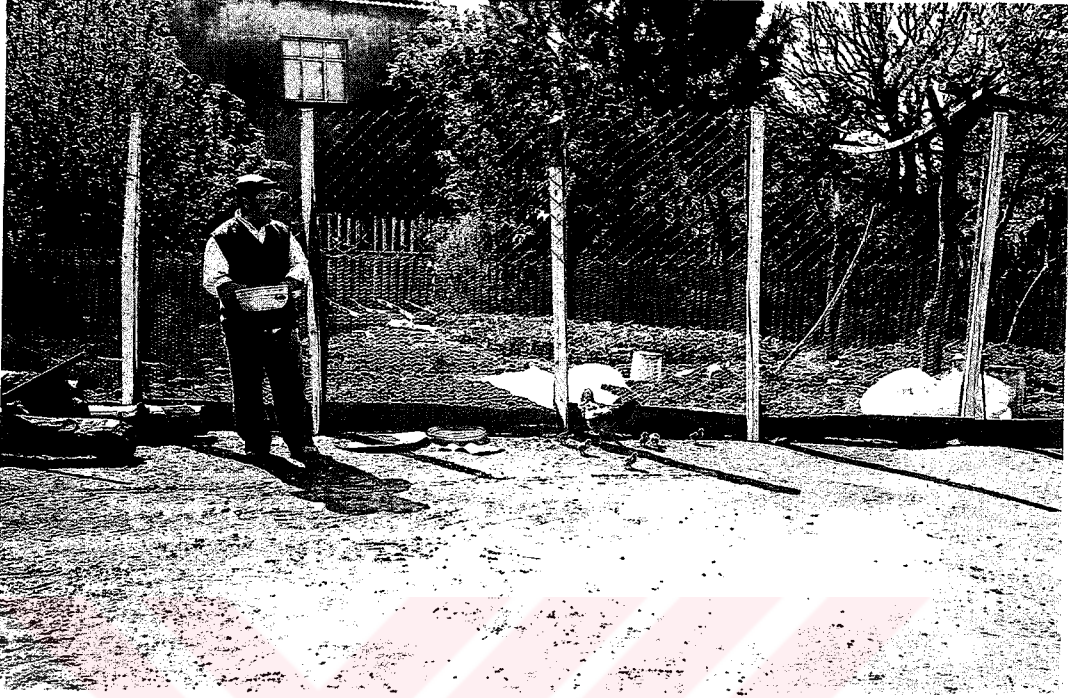
Üreticilerden bir tanesi eski otomobilinin zeminini çıkarıp yerine ızgara zemin yerleştirmiştir. Bu gibi özel uygulamaların dışında genellikle küçük kümeslerden yararlanılmaktadır. Genellikle kümesin etrafının ve üzerinin çevrilmesinde tel, kargı, tahta, naylon torba gibi kolay bulunabilir malzemeler kullanılmaktadır (Şekil 4.). K mese sahip olan 95 adet aile tavukçuluğu biriminden 13 tanesinde kümes zemini beton, 15 tanesinde ise ızgara olarak gözlemlenirken, geri kalan 67 kümesin zemininin toprak olduğu saptanmıştır.

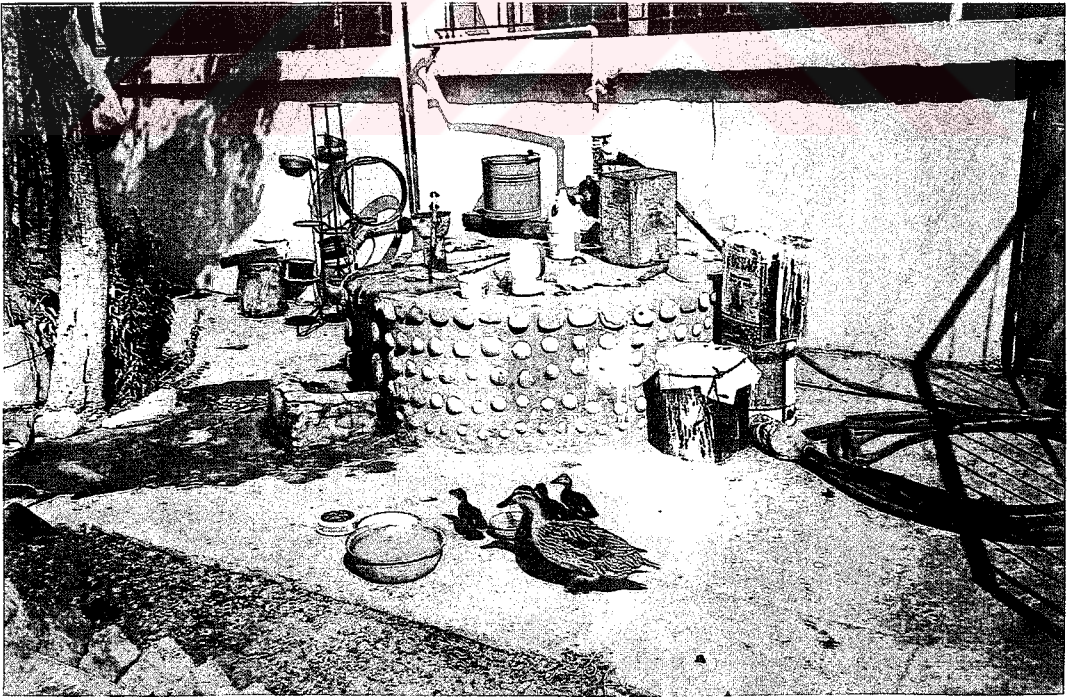
Fotoğraf 4.1. Farklı genotipten tavuklarına yem veren bir ev hanımı (özgün)

Fotoğraf 4.2. Briket, naylon örtü ve çeşitli inşaat atıkları kullanılarak yapılmış etrafi telle çevrili ve toprak zeminli bir kümes (özgün)

Fotoğraf 4.3. Daha özenle yapılmış bir gezinme alanı ve tavuklarla ilgilenen bir bey (özgün)

Fotoğraf 4.4. Evin avlusunda serbestçe dolaşan ve eski bir tencereden su içen ördekler (özgün)

Üretim birimlerinden sadece 5 tanesinde kümesin önünde, etrafı telle çevrili bir gezinme alanı mevcuttur, bunlardan 1'inde zemin, beton iken diğerlerinde ise topraktır (bkz. Şekil 4.2 ve 4.3). Gezinme alanlarının büyüklüğü 1 m² ile 15 m² arasında değişmektedir. Tavuklar genellikle bahçede ve sokak aralarında serbestçe gezinip akşam olunca kümese dönmektedirler. Üreticilerden 3 tanesi ise kümesteki hayvanları hiç dışarı çıkarmamaktadır.

Üreticilerden sadece 2'sinin civcivler için yapılmış civciv yemliğı kullandığı saptanmıştır. Yetişkinler için saçtan yapılmış yemlik kullanan sadece 1 adet üreticiye rastlanmış olup on bir adet üreticinin de yetişkinler için basit tahta yemlikler kullandığı, üreticilerden 89'unun (yani % 88.12'sinin) hiç yemlik kullanmadığı, yemi yere serperek verdiği saptanmıştır .(Şekil 4.1 ve 4.3).

Civcivler için yapılmış plastik civciv suluğı kullanan sadece 2, plastik tavuk suluğı kullanan da yalnızca 1 üreticiye rastlanmıştır. Görüştüğümüz ev hanımlarından yine sadece birisi yetişkinler için saçtan yapılmış uzun suluklar kullandığını, 10 adet ev hanımı ise tavukların bahçedeki yalaktan su içtiklerini belirtmiştir. Ev hanımlarından 85'i (% 84.16) ise suluk olarak plastik leğen ve tencere kullandıklarını söylemişlerdir. Üreticilerden sadece 1 tanesi etlik civcivlere ek aydınlatma yaptığını belirtmiştir; bunun dışında ek aydınlatma yapana rastlanmamıştır.

Üretimi devam ettirmenin en önemli koşulu şüphesiz civcivlerin elde edilmesidir. Anaç sürüye sahip 101 aile biriminden 48 tanesinde (% 67,33) yumurtacı civcivlerin sadece doğal kuluçka yolu ile üretildiğı, 19 ailenin (% 18.81) civcivleri satın aldığı, 12 ailenin ise (% 11.88) hem doğal kuluçkadan yararlandığı hem de satın alma yoluna gittiğı, 2 ailenin ise komşularından ve ailedeki yakınlarından yetişmiş tavuk aldığı saptanmıştır.

Yetiştiricilik yaptığını bildiren 103 ev hanımı içinde, et amaçlı üretim için dışarıdan civciv satın alanların sayısı 30'dur (% 29.13), civciv satın almayıp sadece erkekleri ve reformeleri keserek tavuk eti gereksinimlerini karşılayanların oranı ise % 47.57 (49 kişi)'dir. Beş kişi hem satın aldığı hem de erkek ve reformelerden

yararlandığını, 19 kişi ise mecbur kalmadıkça kesmediğini belirtmiştir. Tarım İl Müdürlüğün' den ve pazarlardan sağlanan civcivlerin 6-8 haftalık yaşta 2 kg canlı ağırlığa ulaştığı, besi süresi 3-4 ayı bulduğunda ise canlı ağırlığın 4 kg'a ulaştığı bildirilmiştir. Doğal kuluçka yolu ile elde ettikleri tavuk ve horozları kesmek için en az 2 kg canlı ağırlığa ulaşmasını beklediklerini, bunun için de en az 3-5 aylık bir süre gerektiğini bildirmişlerdir. Aynı materyal 10-12 aylık yaşa kadar beslendiğinde canlı ağırlık 3 kg'a ulaşmaktadır.

Üreticilerin büyük bir çoğunluğu tavukları 3 yıl süreyle damızlık olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Birkaç üretici dışında ankete katılanların büyük çoğunluğu Aralık, Ocak ve Şubat aylarında verimin tamamen durduğunu bildirmişlerdir. Yumurta veriminin Ekim-Kasım aylarında nispeten daha düşük olduğu, Mart-Eylül ayları arasında ise verimin en yüksek düzeyde seyrettiği üreticilerin büyük çoğunluğu tarafından bildirilmiştir. Sonuç olarak üreticilerin 6-7 ay süre ile daha yüksek oranda yumurta aldığını, bu süre içinde tavuk-gün esasına göre yumurta veriminin % 60-70 dolayında olduğunu yani 10 adet tavuktan günde 6-7 adet yumurta alındığını, buna ek olarak 3-4 aylık süre esnasında ise yine tavuk-gün esasına göre % 30-40 lık yumurta veriminin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Tavuk başına bir yılda alınan ortalama yumurta sayısının 130 ile 170 arasında değiştiği, üreticilerin büyük çoğunluğu tarafından bildirilmiştir.

Verimin niceliğini ve niteliğini etkileyen en önemli çevre koşulu şüphesiz beslemedir. Civciv döneminde, civciv yemi kullanan üretici sayısı 38'dir (yetiştiricilik yapanların % 36.89'u). Civcivlerin beslenmesinde ıslatılmış ekmek kırıntısı ve ince bulgur kullanımı oldukça yaygındır.

Anaç sürüye yumurta tavuğu yemi veren ev hanımlarının sayısı 14'dür (% 13,59), yumurta yemi kullananlar da sadece bu yemle beslememekte, bunun yanı sıra diğer tane yemler kullanılmaktadır. Üreticilerden birisinin yumurtacılar keçi yemi vermesi de ilgi çekicidir. Anaç sürünün beslenmesinde en yaygın şekilde kullanılan yem maddesi, buğdaydır. Hemen hemen üreticilerin tümü ağırlıklı olarak buğdaya dayalı besleme uygulamaktadır. Otlama dışında sadece buğday veren pek çok ev hanımına rastlanmıştır. Buğdayın yanı sıra sınırlı sayıda ev hanımı arpa (12 adet) ve mısır (10 adet) kullandığını bildirmiştir. Araştırmada buğday kepeğinin 10 kişi tarafından

kullanılan bir ek yem olduğu saptanmıştır. Kümes hayvanlarının beslenmesinde evsel atıkları bolca kullandığını belirten ev hanımlarının sayısı 58'dir (% 56.31); bayat ekmek ve yeşil sebzelerin artıkları en çok kullanılan evsel atıklardır.

Kümes hayvanı bulunduranlardan 36 tanesi (% 34.95) hayvanların dışarıda gezinmesine izin verdiklerini bildirmiştir. Kanatlı hayvanların bahçeye zarar vermesinden ve bazı üreticilerin uygun bahçesi olmamasından dolayı ev hanımlarının bir kısmı hayvanların kümes dışına çıkmasına izin vermemektedir. Hanımlardan 8 tanesi de zaman zaman yeşil ot biçip verdiklerini belirtmişlerdir.

Kümes hayvanı yetiştiren 103 üreticiden 72'si (% 69.90) k meslerini belirli aralıklarla toz kireç ile dezenfeksiyon yaptığını ve zaman zaman kireç ile badana yaptıklarını bildirmişlerdir. Üreticilerden 11'i zaman zaman geniş spektrumlu antibiyotikler kullandığını, 6 adet üretici ise vitamin verdiğini belirtmiştir. Ev hanımlarından sadece 3'  hayvanlarına Tarım İl Müdürlüğü yetkililerince aşılama yapıldığını belirtmişlerdir. Dış parazitler için uygun ilaç kullanan ev hanımı sayısı 4'tir. Aynı amaçla DDT, bitki böcek ilacı, sivrisinek ve karasinek öldürücü ilaç kullananların sayısı ise 5'tir. Ev hanımlarından 2'si de dış parazitler ve bazı hastalıklara karşı mazot kullandığını belirtmiştir. Altı adet ev hanımım zaman zaman içme suyuna aspirin ve benzeri ilaçları kattığını, 2 ev hanımı da yeme beyaz ispiro ve rakı koyduğunu belirtmiştir. Üreticilerden biri içme suyunu dezenfekte etme amaçlı çamaşır suyu, diğeri ise göz taşı (CuSO4) kullandığını belirtmişlerdir.

4.1.3. Ankete katılanların yumurta ve tavuk eti satın alma durumu ve bu ürünlerin besin değerine ilişkin görüşleri

Ankete katılanların yumurta gereksinimlerini nasıl karşıladığına ilişkin bulgular izelge 4.10'da sunulmuştur. Çalışma esnasında görüştüğümüz 122 kişiden 67'si (% 54.92) hiç yumurta satın almadığını belirtmiştir. Dışarıdan yumurta satın alanların sayısı ise 55'tir. Ev hanımlarından 26'sı (% 21.31) köy tavuğu yumurtası satın almayı tercih ederken, 29 hanım (% 23.77) bakkal veya marketten yumurta aldığını bildirmiştir.

Çizelge 4.10. Yumurta gereksiniminin karşılanmasındaki güncel durum (ankete katılanların %'si)

	K ö y G r u b u						G e n e l	
	Y o k s u l		O r t a		V a r s ı l		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Satın almıyor	31	77.50	13	40.62	23	46.00	67	54.91
Köy yum. satın alıyor	7	17.50	11	34.37	8	16.00	26	21.31
Market yum. Alıyor	2	5.00	8	25.00	19	38.00	29	23.77
Σ	40	100.00	32	99.99	50	100.00	122	99.99

Çizelge 4.11. Tavuk eti gereksinmesini karşılamada güncel durum (ankete katılanların %'si)

	K ö y G r u b u						G e n e l	
	Y o k s u l		O r t a		V a r s ı l		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Satın almıyor	8	20.00	4	12.50	7	14.00	19	15.57
Köy tav. satın alıyor	0	0.00	2	6.25	0	0.00	2	1.64
Market tav. Alıyor	32	80.00	26	81.25	43	86.00	101	82.78
Σ	40	100.00	32		50	100.00	122	99.99

Çizelge 4.11'den de görüleceği üzere ailede tüketilmek üzere dışarıdan tavuk eti almayanların sayısı sadece 19'dur (% 15.57). Dışarıdan tavuk eti aldığını belirtenlerden sadece 2'si köy tavuğunu benimserken 101 kişi market, bakkal veya tavuk eti satan işyerlerinden tavuk eti aldıklarını belirtmişlerdir.

Ankete katılanlara tarafımızca yumurta ve tavuk etinin besin değeri hakkında düşüncelerini öğrenmek üzere çeşitli sorular yöneltilmiştir. "Yumurta, et ve süt gibi değerli bir gıda maddesi midir?" sorusuna verilen yanıtlara ilişkin veriler Çizelge 4.12'de yer almaktadır. "Yumurta daha değerlidir" diyenlerin oranı % 37.70, "daha değersizdir" diyenlerin oranı ise % 23.77'dir. "Yumurta et ve süt ile aynı değerde bir gıda maddesidir" diyenlerin oranı da % 23.77'dir, "fikrim yok" diyenler ise %14.75'lik bir orana sahiptir.

Çizelge 4.12. "Yumurta et- süt gibi değerli bir gıda maddesi midir?" sorusunun yanıtları (ankete katılanların %'si)

	n	%
Yumurta daha değerlidir	46	37.70
Eşit değerdendirler	29	23.77
Yumurta daha değersizdir	29	23.77
Fikrim yok	18	14.75
Σ	122	99.99

Çizelge 4.13. “Yumurta, bebeklerin ve çocukların beslenmesinde ne ölçüde kullanılmalıdır ?” sorusunun yanıtları (Ankete katılanların %’si)

	n	%
Hiç kullanılmamalıdır	1	0.82
Ara sıra verilmelidir	40	32.77
Her gün verilmelidir	75	61.48
Fikrim yok	6	4.92
Σ	122	99.99

Bebek ve çocuklara her gün yumurta verilmesi gerektiğine inananların oranı % 61.48’dir (Çizelge 4.13). Ara sıra verilmelidir diyenlerin oranı ise % 32.77 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 4.14. “Yumurta tüketmek kalp ve damar hastalıklarına yol açar mı?” sorusunun yanıtları (Ankete katılanların %’si)

	n	%
Yol açar	25	20.49
Yol açmaz	27	22.13
Fikrim yok	70	57.38
Σ	122	100.00

Yumurta tüketmenin kalp ve damar hastalıklarına yol açtığına inananların oranı % 20.49, yol açmadığına inananların oranı ise % 22.13 olmuştur (Çizelge 4.14). Fikrim yok diyenlerin oranı ise % 57.38’dir.

Çizelge 4.15’den de görüleceği gibi ankete katılanların % 74.59’u yumurtayı daha çok kahvaltıda tükettiğini, % 14.75’i öğle ve akşam yemeklerinde tükettiğini, % 10.66’lık kısmı da en fazla miktarda yumurtayı pasta ve çörek yapımında kullandığını bildirmiştir.

Çizelge 4.15. “Yumurtayı daha çok ne şekilde tüketirsiniz?” sorusunun yanıtları (Ankete katılanların %’si)

	N	%
Kahvaltıda	91	74.59
Öğle-akşam yemeklerinde	18	14.75
Pasta-çörek yapımında	13	10.66
Σ	122	100.00

Ankete katılanların tavuk etini besleyicilik bakımından kırmızı et karşısında nereye koyduğunu anlamak üzere yöneltilen sorunun yanıtına ilişkin bulgularımız Çizelge 3.15’de yer almaktadır. Besin değeri bakımından tavuk etinin kırmızı etten daha değerli olduğunu düşünenler çoğunluktadır (% 67.21), tavuk etinin kırmızı etten daha değersiz olduğuna inanan ev hanımlarının oranı ise % 18’dir. Ankete katılanların % 9.84’ü her iki etin eşit düzeyde besleyiciliğe sahip olduğunu bildirirken, % 4.92’lik bir kesim de bu konuda bir düşünce ileri sürmemiştir.

Çizelge 4.16. ‘Tavuk eti kırmızı et kadar değerli bir gıda maddesi midir ??’ sorusunun yanıtları (Ankete katılanların %’si)

	N	%
Tavuk eti daha değerlidir	82	67.21
Eşit değerdendirler	12	9.84
Tavuk eti daha değersizdir	22	18.03
Fikrim yok	6	4.92
Σ	122	100.00

Çizelge 4.17. ‘‘Tavuk etini daha çok ne şekilde tüketirsiniz?’’ sorusunun yanıtları (Ankete katılanların %’si)

	N	%
Tek başına*	75	61.48
Sulu yemeklerin içinde	23	18.85
Her ikisi de eşit düzeyde	24	19.67
Σ	122	100.00

*) Fırında veya kızartarak (pilavla birlikte de olabilir)

Tavuk etinin genellikle tek başına tüketenlerin oranı % 61.48 iken daha çok ‘‘sulu yemek içinde kullanırım’’ diyenlerin oranı % 18.85, her iki şekilde de ‘‘eşit düzeyde kullanırım’’ diyenlerin oranı % 19.67’dir (Çizelge 4.17).

4.1.4. Ankete konu olan ailelerde hayvansal ürün ve hayvansal protein tüketimi ve köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğinin payı

Hayvansal protein tüketimine ait ortalamalar ve varyans analizi sonuçları Çizelge 4.18’de sunulmuştur. Hayvansal protein tüketimi ile gelir düzeyini bir arada görebilmek için yıllık bireysel gelire ilişkin ortalamalar da söz konusu çizelgeye eklenmiştir. İlgili çizelgeden görüleceği üzere, bireysel yıllık gelir köy grubu

Çizelge 4.18. Hayvansal protein tüketimine ait veriler ve varyans analizi sonuçları

	K ö y g r u b u			Genel	F	P
	Yoksul	Orta	Varsıl			
N	40	32	50	122		
Hayv. pro. tüketimi, g/kişi/gün	28.65±1.33	25.38±1.23	26.00±0.97	26.70±0.68	2.1130	0.1254
Yumurta tüketimi, adet/kişi/yıl	161.12±9.82 ^{ab}	169.77±60.98 ^a	141.18±48.75 ^b	155.22±5.21	2.8054	0.0645
Kanatlı hayvan eti tüketimi, kg/kişi/yıl*	7.85±0.87	8.32±0.71	8.66±0.63	8.31±0.43	0.3256	0.7227
Kırmızı et tüketimi, kg/kişi/yıl**	10.94±0.86	11.37±4.66	11.97±3.87	11.48±0.42	0.5588	0.5734
Süt tüketimi, kg/kişi/yıl	36.42±4.88 ^a	26.60±4.22 ^{ab}	22.95±3.61 ^b	28.32±2.48	2.8516	0.0617
Yoğurt tüketimi, kg/kişi/yıl	62.96±3.85 ^a	46.58±3.34 ^b	50.30±3.08 ^b	53.48±2.07	5.8333	0.0038
Peynir tüketimi, kg/kişi/yıl	13.06±0.97 ^a	8.93±0.84 ^b	10.52±0.79 ^b	10.94±0.52	5.1111	0.0074
Balık tüketimi, kg/kişi/yıl	4.26±0.32	4.43±0.30	4.54±0.37	4.42±0.20	0.1746	0.8400
Kişisel gelir, milyon TL/kişi/yıl	35.13±3.80 ^b	34.22±3.18 ^b	47.74±4.11 ^a	40.06±2.31	4.0424	0.0200

*) Tavuk, hindi, kaz ve ördek eti toplamıdır, **) Sığır, koyun, keçi eti toplamıdır,

a,b) Aynı sırada değişik harflerle gösterilen ortalamalar arasındaki farklılık istatistiksel olarak önemlidir (P<0.05)

Çizelge 4.19. Köy tavukçuluğundan sağlanan proteinin, toplam hayvansal protein tüketimi içindeki payı

	K ö y g r u b u			Genel	F	P
	Yoksul	Orta	Varsıl			
N	35	24	40	99		
Köy tav-yum pro/top pro tuk*100	10.66±0.72 ^{ab}	12.78±6.30 ^a	9.94±3.98 ^b	10.88±0.48	2.7654	0.0680
N	32	16	26	74		
Köy tav-et pro/top pro tuk*100	8.34±0.99 ^b	12.96±1.92 ^a	12.89±1.29 ^a	10.940.78	4.5972	0.0133
N	37	25	41	103		
Köy tav pro/top pro tuk*100	17.30±1.30	20.56±2.49	17.87±1.43	18.32±0.95	0.9229	0.4007

a,b) Aynı sırada değişik harflerle gösterilen ortalamalar arasındaki farklılık istatistiksel olarak önemlidir (P<0.05)

etmeninden önemli ($P<0.05$) düzeyde etkilenmiştir. Yoksul (35.13 ± 3.80 milyon TL/ kişi/yıl) ve orta (34.22 ± 3.18 80 milyon TL/ kişi/yıl) gelir grubuna giren köylere ait yıllık bireysel gelir ortalamaları birbiri ile benzer bulunurken, varsıl köy grubunda saptanan ortalama bireysel gelir (47.74 ± 4.11 80 milyon TL/ kişi/yıl) diğerlerinden önemli (her ikisinden de $P<0.05$) düzeyde daha yüksektir.

Çizelge 4.18'den görüleceği gibi orta düzeyde gelire sahip köylerde saptanan bireysel yıllık yumurta tüketimi ortalaması (169.77 ± 60.98 adet/kişi/yıl), yoksul köy grubunda saptanan ortalama (161.12 ± 9.82) ile benzer, varsıl köy grubunda saptanandan (141.18 ± 48.75 adet/kişi/yıl) da önemli ($P<0.05$) düzeyde daha yüksektir.

Yıllık bireysel kanatlı hayvan eti tüketiminin (kg/kişi/yıl) en düşük olduğu grup yoksul köy grubudur (7.85 ± 0.87), orta gelir grubundaki köylerde 8.32 ± 0.71 kg olan ortalama değer, varsıl grupta 8.66 ± 0.63 kg olmuştur. Ancak ortalamalar arası farklılık istatistiksel olarak önemli kabul edilebilir düzeyde değildir (Çizelge 4.18).

Kırmızı et tüketimi bakımından da kanatlı et tüketimine benzer bir durum gözlenmiştir (Çizelge 4.18), söz konusu tüketim köylerin gelir grubundan önemli düzeyde etkilenmemiştir. Sırasıyla yoksul, orta ve varsıl gelir grubundaki köylerde saptanan yıllık bireysel kırmızı et tüketimi (kg/kişi/yıl) ortalamaları 10.94 ± 0.86 , 11.37 ± 4.66 ve 11.97 ± 3.87 'dir.

Süt, yoğurt ve peynir tüketimi (kg/kişi/yıl) bakımından gruplar arasında önemli farklılıklar saptanmıştır (Çizelge 4.18). Her üç gıda maddesinin tüketim düzeyi bakımından yoksul köy grubunda saptanan ortalamalar, varsıl köyler için saptananlardan önemli derecede daha yüksektir (tümünde $P<0.05$, Çizelge 4.18). Kişi başı yıllık balık tüketimi 4.26, 4.43 ve 4.54 kg olarak köy grupları için benzer düzeyde bulunmuştur.

Köy tavukçuluğundan sağlanan yumurta kökenli proteinin, tüketilen toplam protein içindeki payının en yüksek olduğu grup, orta gelir grubudur (% 12.78, Çizelge 4.19). Söz konusu gruba ait ortalama, yoksul köy grubu için saptanan değer

(% 10.66) ile benzer, varsıl köy grubu için hesaplanan ortalamadan (% 9.94) ise önemli ($P<0.05$) düzeyde yüksektir. Köy tavukçuluğundan sağlanan tavuk eti proteininin tüketilen toplam protein içindeki oranı bakımından en düşük değeri yoksul köy grubu (% 8.34) göstermiştir (Çizelge 4.19), diğer gruplar ile arasındaki farklılık istatistiksel olarak da önemlidir ($P<0.05$). Köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliği yolu ile sağlanan toplam proteinin, toplam protein tüketimi içindeki oranı yoksul, orta ve varsıl köy grupları için sırasıyla % 17.30, 20.56 ve 17.87 olarak bulunmuştur.

Çizelge 4.20. Aylık ortalama bireysel gelir ile çeşitli hayvansal ürünler ve hayvansal protein tüketimi arasında saptanan korelasyon katsayıları (r) ve önem düzeyi (P)

	R	P
Yumurta tüketimi, adet/kişi/yıl	-0.1062	0.244
Tavuk eti tüketimi, kg/kişi/yıl	0.4389	0.000
Kırmızı et tüketimi, kg/kişi/yıl	0.3217	0.000
Süt tüketimi, lt/kişi/yıl	-0.0604	0.509
Yoğurt tüketimi, kg/kişi/yıl	0.1285	0.158
Peynir tüketimi, kg/kişi/yıl	0.1170	0.200
Balık eti tüketimi, kg/kişi/yıl	0.1883	0.038
Köy tavukçuluğu yum pro/top tük. pro*100	-0.2898	0.001
Köy tavukçuluğu et pro/top tük. pro*100	-0.0568	0.534
Köy tavukçuluğu top pro/top tük. pro*100	-0.1972	0.029
Toplam yum pro/top tük. pro*100	-0.3419	0.000
Toplam tavuk eti pro/top tük. pro*100	0.3281	0.000

Aylık ortalama bireysel gelir ile çeşitli hayvansal ürünler ve hayvansal protein tüketimi arasında hesaplanan korelasyon katsayıları (r) ve önem düzeyleri Çizelge 4.20'de sıralanmıştır. Ortalama bireysel gelir düzeyi ile yumurta tüketimi arasında önemli düzeyde olmamakla birlikte negatif bir ilişki gözlenmiştir. Gelir düzeyi ile tavuk eti ve kırmızı et tüketimi arasındaki ilişki pozitif yönde ve önemli düzeydedir (her ikisi için $P<0.01$). Aynı çizelgeye bakarak gelir düzeyi azaldıkça köy tavukçuluğundan sağlanan proteinin ve yumurta proteininin, toplam protein tüketimi içindeki payının arttığını söyleyebiliriz ($P<0.01$).

4.2.Köy Tipi Kümes Hayvanı Yetiştiriciliğinden Elde Edilen Ürünlere Olan İstem

Çizelge 4.21'den görüleceği gibi tüketicilerin % 60'ı yumurta gereksinmesini bakkal veya marketten sağlamaktadır. Sadece pazardan yumurta alanların oranı % 15, hem pazardan hem de alışveriş merkezlerinden yumurta alanların oranı da % 25'tir. Çizelge 4.21."Yumurtayı nereden satın alıyorsunuz?" sorusunun yanıtlarına ilişkin sonuçlar

	n
Pazardan	15
Market ve bakkaldan	60
Her ikisinden	25
Σ	100

Çizelge 4.22. Köy yumurtası ile market veya bakkaldan alınan yumurtaların lezzet bakımından karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar

	n
Köy yumurtası daha lezzetlidir	81
Market-bakkal yum. daha lezzetlidir	8
İkisi aynı lezzettedir	11
Σ	100

"Köy yumurtası daha lezzetlidir" diyenlerin oranı (% 81, Çizelge 4.22) ile "köy yumurtası daha besleyicidir" diyenlerin oranı (% 82, Çizelge 4.23) hemen hemen aynıdır.

Çizelge 4.23. Köy yumurtası ile market veya bakkaldan alınan yumurtaların besleyicilik bakımından karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar

	N
Köy yumurtası daha besleyicidir	82
Market-bakkal yum. daha besleyicidir	5
İkisi eşit düzeyde besleyicidir	13
Σ	100

Çizelge 4.24. “Köy yumurtasının satış fiyatı market-bakkal yumurtasının satış fiyatına eşit olsa hangisini tercih edersiniz?” sorusunun yanıtlarına ilişkin sonuçlar

	N
Köy yumurtasını tercih ederim	81
Market-bakkal yumurtasını tercih ederim	8
Fark etmez	11
Σ	100

Köy yumurtasının satış fiyatı alışveriş merkezlerinde satılan yumurta ile aynı olduğunda köy yumurtasını benimseyenlerin oranı % 81 (Çizelge 4.24) iken, köy yumurtasının % 25 daha pahalı fiyattan satılması durumunda bu oran % 68’e (Çizelge 4.25) gerilemiştir.

Çizelge 4.25. “Köy yumurtasının satış fiyatı market-bakkal yumurtasının satış fiyatından % 25 daha yüksek olsa hangisini tercih edersiniz?” sorusunun yanıtlarına ilişkin sonuçlar

	N
Köy yumurtasını tercih ederim	68
Market-bakkal yumurtasını tercih ederim	21
Fark etmez	11
Σ	100

Tüketiciler içinde tavuk eti gereksinmesini karşılamak için pazardan canlı tavuk alanların oranı sadece % 2’dir (Çizelge 4.26). “Köy tavuğu daha lezzetlidir” diyenlerin oranı % 74 (Çizelge 4.27), “köy tavuğu daha besleyicidir” diyenlerin oranı ise % 76’dir (Çizelge 4.26). Köy tavuğu satış fiyatının alışveriş noktalarında satılan tavuk eti ile eşit olması durumunda köy tavuğunu tercih edenlerin oranı % 74 (Çizelge 4.29) iken, köy tavuğunun % 25 daha pahalı olması durumunda köy tavuğunu tercih edenlerin oranı % 64’e gerilemiştir (Çizelge 4.30).

Çizelge 4.26. "Tavuk etini nereden satın alıyorsunuz?" sorusunun yanıtlarına ilişkin sonuçlar

	N
Pazardan canlı tavuk alıyorum	2
Market-bakkal-tavukçu	98
Σ	100

Çizelge 4.27. Köy tavuğunun eti ile market-bakkal-tavukçudan alınan tavuk etinin lezzet bakımından karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar

	N
Köy tavuğu daha lezzetlidir	74
Mark.-bak.-tavukçudan alınan lezzetlidir	17
Her ikisi aynı lezzettedir	9
Σ	100

Çizelge 4.28. Köy tavuğunun eti ile market-bakkal-tavukçudan alınan tavuk etinin besleyicilik bakımından karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar

	N
Köy tavuğu daha besleyicidir	76
Mark.-bak.-tavukçudan alınan besleyicidir	13
Her ikisi eşit düzeyde besleyicidir	11
Σ	100

Çizelge 4.29. "Köy tavuğunun satış fiyatı market-bakkal-tavukçudan alınan tavuk etinin satış fiyatına eşit olsa hangisini tercih edersiniz?" sorusunun yanıtlarına ilişkin sonuçlar

	N
Köy tavuğunu tercih ederim	74
Mark.-bak.-tavukçudan alınanı tercih ederim	14
Fark etmez	12
Σ	100

Çizelge 4.30. ‘‘Köy tavuğunun satış fiyatı market-bakkal-tavukçudan alınan tavuk etinin satış fiyatından % 25 daha yüksek olsa hangisini tercih edersiniz?’’ sorusunun yanıtlarına ilişkin sonuçlar

	N
Köy tavuğunu tercih ederim	64
Mark.-bak.-tavukçudan alınanı tercih ederim	21
Fark etmez	15
Σ	100

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmamıza konu olan ve Çanakkale'nin 12 köyünde yaptığımız anket sonucunda ev hanımlarının % 84.4'ünün köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliği yaptığı saptanmıştır. Söz konusu ilimiz gelir düzeyi oldukça yüksek illerden birisi olmasına karşın, bu tarz üretimin yaygın şekilde yapılması dikkat çekicidir. Gueye (1998) Afrika'nın Alt Sahra bölgesindeki kırsal alanda yaşayan ailelerin % 85'inden fazlasının köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliği yaptığını bildirmiştir. Çalışmamızda bu tarz yetiştiriciliği yapanların oranının yoksul köy grubunda belirgin şekilde yüksek olması, köy tavukçuluğunun gelir düzeyi düşük ailelerde sosyo-ekonomik durumu düzeltmek için etkin bir araç olduğu görüşünü (Branckaert ve ark., 2000) destekleyici niteliktedir.

Bulgularımıza dayanarak üretimdeki birincil amacın yumurta üretimi olduğunu, et ve yumurta üretmek için yetiştiricilik yapanların oranının yoksul köy grubunda daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Bu sonuç, orta ve varsıl gelir grubundaki ailelerin tavuk eti satın almak için gerekli parayı daha rahatça harcayabildiklerini akla getirmektedir. Gueye (1998) Fas'ta tüketilen tavuk etinin yaklaşık % 25'inin, yumurtanın ise % 36'sının geleneksel köy tavukçuluğundan sağlandığını, bir anlamda söz konusu ülkede de köy tavukçuluğunun yumurta gereksinmesini karşılamada daha etkin olduğunu bildirmektedir.

Çalışmamızda kümes hayvanı yetiştirenlerin % 85'inin sadece tavuk, % 15'inin ise tavuğun yanı sıra hindi, kaz ve ördek yetiştirdiği saptanmıştır. Buna dayanarak, "köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliği" yerine "köy tavukçuluğu" demek olasıdır. Aile tavukçuluğu birimlerinden yaklaşık % 50'sinde anaç sürü büyüklüğü 6 adet ve altındadır. Gunaratne (2000)'nin sınıflandırmasını dikkate aldığımızda anket yaptığımız ailelerin tavukçuluk birimlerinin tamamına yakını "tipik aile tavukçuluğu" olarak tanımlayabiliriz.

Yetiştiricilik yapan ailelerin % 70'i ürünleri satmayıp sadece kendi beslenmelerinde kullandıklarını bildirmişlerdir. Satışların büyük bir çoğunluğunu yumurta satışı oluşturmaktadır.

Yetiştiricilik yapanların % 84'ü gelir düzeylerinin daha yüksek olması durumunda da tavuk yetiştirmeye devam edeceklerini, bu tarz üretimin yaşantılarının bir parçası olduğunu, özellikle taze ve lezzetli yumurta elde etmenin kendileri için önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Daha önceki kısımlarda ülkemizde köy tavukçuluğunun ilgili kurumlarca desteklenmediği belirtilmiştir. İlgili kurumlar tarafından destek sağlanması halinde “ev gereksinimini karşılamak için üretimi artırırım” diyenlerin oranı % 37.9, “gelir elde etmek üzere üretimi artırırım” diyenlerin oranı ise % 28 olarak bulunmuştur. Gelir sağlamak üzere üretimi artıracığını belirtenlerin oranının yoksul köy grubunda oldukça yüksek olması dikkate değerdir. Yetiştiricilik yapmayanların ise sadece % 21'i ilgili kurumlar tarafından destek sağlanması halinde yetiştiriciliğe başlayacağını belirtmiştir.

Köy tavukçuluğu yapanların yaklaşık % 8'inin bu hayvanlar için ayrılmış özel bir kümesi bulunmamaktadır. Var olan kümesler son derece küçük ve basit yapılıdır. Tavuklar için yapılmış özel suluk ve yemlik kullanımı yok denecek kadar azdır.

Dışarıdan civciv satın alma uygulamasına da başvurulmakla birlikte ailelerin % 67'si yumurtacı civcivleri sadece doğal kuluçka yöntemiyle sağlamaktadır. Dış görünüş ve verim düzeyi bakımından son derece büyük bir varyasyon söz konusudur. Yaklaşık olarak tavuklardan yılda 6-10 ay süreyle yumurta alınmaktadır (130-170 yumurta/tavuk/yıl). Ticari etçi civcivler 6-8 haftalık yaşta 2 kg canlı ağırlığa ulaşırken doğal kuluçka yoluyla elde edilen civcivlerin aynı ağırlığa ulaşması için en az 3-5 aylık bir süre gerekmektedir.

Civciv döneminde besin madde içeriği yoğun civciv yemi kullananların oranı % 37, yumurta tavuklarının beslenmesinde yumurta tavuğu yemi kullananların oranı ise % 14'dür. Beslemede buğday başta olmak üzere, tane yemler ve evsel atıklar bolca kullanılmaktadır. Ev hanımlarının % 35'i tavuklarının kendi bahçeleri dışında da gezinmesine izin vermektedir. Sağlık koruma ve sağaltımında ev hanımlarının yeterince bilgi birikimine sahip olmadıkları dikkat çekmiştir.

Kırsal alanda yaptığımız anketlerde ev hanımlarının % 54'ünün hiç yumurta satın almadığı saptanmıştır. Bu oran tavuk eti bakımından ise sadece % 16'dır. Bu sonuç, köy tavukçuluğunun ağırlıklı olarak yumurta üretimi için yapıldığını

göstermektedir. Ev hanımlarımızın yumurta ve tavuk eti gibi değerli iki hayvansal gıdanın insan beslenmesindeki öneminin farkında olduklarını söyleyebiliriz.

Tarafımızca saptanan yıllık ortalama bireysel yumurta tüketimi Besd-bir (1999) tarafından ülkemiz için bildirilen ortalamanın bir miktar üzerindedir; tavuk eti tüketimi ise bir miktar geridedir. Ankara'nın Gölbaşı ilçesi ile köylerini besin tüketimi bakımından karşılaştıran Ersoy (1990) köylerde yumurta tüketiminin Merkez ilçeye göre bir miktar daha yüksek olduğunu, kümes hayvanı tüketiminin ise daha düşük olduğunu saptamıştır. Tarafımızca saptanan bireysel günlük hayvansal protein miktarı Ersoy (1990)'un köylerde saptadığı hayvansal protein tüketiminin oldukça gerisindedir. Çalışmamızda köy tavukçuluğundan sağlanan proteinin toplam protein tüketimi içindeki payının % 18.3 olması bu tarz üretimin önemini ortaya koymaktadır.

" Yıllık bireysel tavuk eti tüketimi yoksul köy grubunda sayısal olarak daha düşük saptanmış olmasına karşılık en düşük yumurta tüketiminin ($P < 0,05$) zengin köy grubunda gerçekleştiği gözlenmiştir. Yoksul köy grubunda saptanan süt, yoğurt ve peynir tüketiminin, zengin köylere göre önemli (tümünde $P < 0,05$) derecede daha yüksek bulunması dikkat çekicidir. Yoksul köy grubuna giren köylerde hayvancılığın daha yaygın olmasının bir sonucu olarak süt ve ürünlerinin daha fazla tüketildiğini söyleyebiliriz.

Çanakkale Merkez'de yapılan anket sonucu köy yumurtası ve tavuğunun tüketiciler tarafından sevilerek tüketildiği ve çok sayıda tüketicinin bu tarz ürünleri almak için daha yüksek fiyat ödemeye hazır olduğu saptanmıştır. Anket yapılan köylerde ailelerin % 84'ünün köy tavukçuluğu yapıyor olması, bunun yanı sıra ildeki tüketicilerin köy tavukçuluğu ürünlerini sevdiğini belirtmesi, aile tavukçuluğunun geliştirilerek yarı entansif ticari üretim birimlerine dönüştürülebileceği fikrini akla getirmektedir.

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Çanakkale ilindeki köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliğini incelemek ve bu üretimin önemini ortaya koymaktır. Bunun yanısıra köy tavukçuluğundan elde edilen ürünlerin kent merkezindeki tüketiciler tarafından ne ölçüde sevildiğinin incelenmesi de hedeflenmiştir.

Köy tavukçuluğunun yapılma sıklığı ve şeklinin köylerin sosyo-ekonomik durumu ile ilişkisini ortaya koymak için Çanakkale ilindeki yoksul, orta ve varlıklı köylerde hane sayısının % 10'u ile anket yapılmıştır. Ulaşım olanaklarımıza göre belirlenen 12 adet köyde toplam 122 adet anket yapılmış, sorular ev hanımlarına yöneltilmiştir. Anket esnasında köy tavukçuluğunun nasıl yapıldığına ilişkin bilgiler toplanmış, tavuk eti ve yumurtanın besin değerine ilişkin sorular sorulmuş ve çeşitli hayvansal gıdaların tüketim miktarları öğrenilmiştir. Çanakkale Merkez'de bulunan iki süpermarkette 100 adet bayan tüketici ile anket yapılarak köy tavuğu ve yumurtası konusunda sorular yöneltilmiştir.

Köy tavukçuluğuna ilişkin bulgular sayısal ve oransal olarak ifade edilmiştir. Kimi bulguların sosyo-ekonomik yapı ile ilişkisini ortaya koymak için Khi-kare analizine başvurulmuştur. Çeşitli hayvansal gıdaların yıllık ortalama bireysel tüketim miktarları hesaplanmış, günlük hayvansal protein tüketimi belirlenmiştir. Tüketim ile ilgili rakamlar varyans analizi ile değerlendirilmiştir.

Anket yapılan 12 köyde ailelerin % 84.4'ünün köy tipi kümes hayvanı yetiştiriciliği yaptığı, yetiştiricilerin de % 85'inin sadece tavuk yetiştirdiği saptanmıştır. Tavukçuluk birimlerinin yaklaşık % 50'sinde anaç sürü büyüklüğü 6 adet ve daha azdır. Köy tavukçuluğu yapmada öncelikli amacın yumurta üretmek olduğu, tavukçuluktan elde edilen ürünlerin bir kısmını satarak gelir elde edenlerin oranının % 30 olduğu saptanmıştır.

Aile tavukçuluğu birimlerinin % 92'sinde tavuklar için özel bir barınak bulunmaktadır, bu barınaklar küçük, toprak zeminli ve basit yapıdadır. Doğal kuluçka yöntemi yaygın olarak kullanılmaktadır. Tavukların beslenmesinde tane yemler ve evsel atıklar bolca kullanılmaktadır, tavukların serbestçe dolaşarak yem ihtiyaçlarını karşılamalarına da izin verilmektedir. Karma yem kullanımı sınırlıdır.

Köy tavukçuluğundan sağlanan proteinin toplam protein tüketimi içindeki payının % 18.3 olması bu üretimin önemini ortaya koymaktadır. Şehir merkezindeki tüketiciler belirgin bir şekilde köy tavuğu ve yumurtasını beğendiklerini bildirmişlerdir.

SUMMARY

A RESEARCH ON RURAL POULTRY PRODUCTION IN SOME VILLAGES IN ÇANAKKALE PROVINCE

This research aims at exploring village chicken production system and to put forth the importance of this production. On the other hand it's also aimed at the research how much these products which are obtained from village chicken are enjoyed by the consumers in the city center.

Questionnaires have been applied in 10 percent of families living in villages at poor, medium and rich ranges in Çanakkale city center, in order to put forth the relationship of the socio-economic conditions of the villages with the kind and frequency of chicken production. Until now 122 questionnaires have been completed totally in 12 villages which were picked up, taking the possibilities of transportation into consideration. The questionnaires have been directed towards the house-wives. During the time of questionnaire, data about the instructions of how village chicken production to be made have been collected. Some of the questions are about the value of eggs and chicken meat. By the help of the data, consumption rate on different animal products has been fixed. Questionnaires given to 100 female consumers in two supermarkets in the town center of Çanakkale included in questions about free-range chicken and eggs.

Data concerning village chickens as numeral and portion have been maintained. It is referred to χ^2 analyse to prove the relationship between some data and socio-economic structure. Average annual individual consumption on various animal foods has been calculated and daily animal protein consumption has been determined. The figures of consumption have been evaluated by means of variance analyse.

It is fixed that in 12 villages 84.4 percent of families have applied in village chicken production system, and that of 85 percent has made only chicken production . Approximately the amount of shrewd flock in 50 percent chicken production units, is six or less than six. It is fixed that in village chicken production system 30 percent of producers have made their income by selling certain amount of their village chicken production.

92 percent of family units have a special housing for their chickens. These housing shelters are small, simple and they have ground basement. Nature incubation system has been largely used. In feeding chicken grain feed and house churns have been widely used. Chickens are left to go round freely to get their own feed. The usage of industrial feed has been limited. The portion of protein obtained from village chicken production in the total protein consumption is 18.3 percent. This amount has proved the importance of production. The citizen consumers have mainly claimed that they have enjoyed consuming the village chicken and eggs to a great extent.

KAYNAKLAR

- Aini, I., 2000. Biosecurity in Family Flocks. XXI. World's Poultry Congress, August 20-24, Montreal, Canada.
- Akbay, R., Yalçın, S., Ceylan, N. ve Olhan, E., 2000. Türkiye Tavukçuluğunda Gelişmeler ve Hedefler. 5. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, 17-21 Ocak 2000, Ankara : 795-809.
- Aksoy, T. Ve Aksoy, ş., 1995. Trakya Bölgesinde Hindi-Kaz-Ördek Tüketim ve Üretim eğilimleri Üzerine Araştırma. YUTAV'95 Uluslar arası Tavukçuluk Kongresi, 24-27 Mayıs 1995, İstanbul : 493-502.
- Altan, Ö., Yalçın, S. ve Koçak, Ç., 1995. Toplumun Değişik Kesimlerinde Yumurta Tüketim Alışkanlığı ve Tüketimi Etkileyen Etmenler. YUTAV'95 Uluslararası Tavukçuluk Konferansı, 24-27 Mayıs 1995, İstanbul : 178-187.
- Anonim, 1996. Free-range Increase. World Poultry, 12 (12): 11.
- Anonim, 1999. Tavukçuluk sektör raporu, BESD-BİR Beyaz Et Sanayicileri ve Damızlıkçılar Birliği, Ankara.
- Anonim., 1993b. Growth in Demand for "Quality" Chicken in Japan. Poultry International, August: 41.
- Anonim., 1994. Free-range Interest. Misset-W Poultry, 10(9):32
- Anonim., 1993a. Free-range Growing Every Year. Misset-World Poultry, 9(3):19.
- Baysal ve ark., 1991. Besinlerin bileşimleri, H.Ü. Beslenme ve Diyetetik Bölümü
- Besd-Bir, 2001. Besd-Bir Beyaz Et Sanayicileri ve Damızlıkçılar Birliği, Tavukçuluk Sektör Raporu Hazırlık Çalışmaları. Besd-Bir, Çetin Emeç Bulvarı, 8. Cadde, No: 4/6, 06440 Öveçler/Ankara.
- Branckaert, R.D.S., Gavira, L., Jallade, J., ve Seiders, R.W., 2000. Transfer of Technology in Poultry Production for Developing Countries. XXI. World's Poultry Congress, August 20-24, Montreal, Canada.
- Demirulus, H., 1999. Yumurta Tüketiminin Kan Kolesterolü Üzerindeki Etkisi. YUTAV'99 Uluslararası Tavukçuluk Fuarı ve Konferansı. 3-6 Haziran 1999, İstanbul,: 308-309.
- Dun, P., 1992. Cages are at Present Still the Best System for Egg Producers. Misset-world Poultry, 8(8):28-31.
- Dunn, N., 1998. Free-range Broiler in Britain: The Beginning of a Boom? World Poultry-Elsevier, 14(10):19

- Ersoy, G., 1990. Ankara'nın Gölbaşı İlçesi ve Köylerinde Besin Tüketim Durumu. Beslenme ve Diyet Dergisi, 19: 71-84.
- Gueye, E.F., 1998. Poultry Plays an Important Role in African Village Life. World Poultry, 14 (10):14-17.
- Gueye, E.F., 2000. Approach to Family Poultry Development. XXI. World's Poultry Congress, August 20-24, Montreal, Canada.
- Gunaratne, S.P., 2000. the Family and Its Poultry: Averting Nutritional deficiencies and Competition. XXI. World's Poultry Congress, August 20-24, Montreal, Canada.
- Güneş, T., Türkoğlu, M. ve Sayın, C., 1995. AB ve Türk Tavukçuluğunun Üretim, Tüketim, Dış Satım ve Dış Alım Yönünden Karşılaştırılması. YUTAV'95 Uluslararası Tavukçuluk Fuarı ve Konferansı, 24-27 Mayıs 1995, İstanbul, : 279-297.
- Hasipek, S. ve Aktaş, N., 1991. Türkiye'deki Tavuk Ürünlerinin İnsan Beslenmesindeki Yeri ve Önemi. YUTAV'91 Uluslararası Tavukçuluk Konferansı, 22-25 Mayıs 1991, İstanbul, : 15-21.
- Hill, J.A., 1986. Egg Production in Alternative Systems. A Review of Recent Research in the UK. Research and Development in Agriculture, 3,(1);13-18.
- Komai, T., 1993. Growth in Demand for "Quality" Chicken in Japan. Poultry International, August, 1993, 41.
- Kondombo, S.R., Kwakkel, R.P., Verstegen, M.W.A., Slingerland, M.A. ve Nianogo, A.J., 2000a. Village Chicken Production System in the Central Region of Burkina Faso. XXI. World's Poultry Congress, August 20-24, Montreal, Canada.
- Kondombo, S.R., Kwakkel, R.P., Verstegen, M.W.A., Slingerland, M.A. ve Nianogo, A.J., 2000b. Effect of Feed Supplementation After Scavenging on Growth and Slaughter Performance of Cockerels in a Village Chicken System in Burkina Faso. XXI. World's Poultry Congress, August 20-24, Montreal, Canada.
- Petek, M., 2000. Avrupa Topluluğu Sürecinde Yumurta Tavukçuluğunda Barındırma İle İlgili yeniden Yapılanma. Performans Dergisi, 21: 14-15.
- Roenigk, W.P., 1998. Poultry Will Overtake Pig Meat Consumption. World Poultry, 14 (12):14-16.
- Safalaoh, A.C.L., 2001. Village Chicken Upgrading Programme Yn Malawi. World Poultry Science Journal, 57(2): 179-188.
- Sincich, T., 1990. Statistics by Example. 4. ed., Dellen Pub. Co., San Francisco.
- Sonaiya, E.B., Family Poultry and Food Security: Research Requirements in science, technology and socioeconomics. XXI. World's Poultry Congress, August 20-24, Montreal, Canada.

Spradbrow, P. ve Samuel, J., 1992. Protecting Village Chickens Against NCD With Oral Vaccine. *Misset World Poultry*, 8 (1): 43.

Şenköylü, N., 1991. Modern Tavuk Üretimi. Çiftlik Yayıncılık.

Tinholt, J., 1993. 1st International Symposium of Poultry Development Policies, There should be a Clear Objective, *World Poultry*, 9 (4):15-19.

Türkoğlu, M. ve Eleroğlu, H., 1999. Serbest Broiler Yetiştiriciliği. YUTAV'99 Uluslararası Tavukçuluk Fuarı ve Konferansı, 3-6 Haziran 1999, İstanbul : 110-122.

Türkoğlu, M., 1995. Türkiye Tavukçuluğunun durumu. YUTAV'95 Uluslar arası Tavukçuluk Kongresi, 24-27 Mayıs 1995, İstanbul : 14-21.

KÖYLERDE KÜMES HAYVANI YETİŞTİRİCİLİĞİ

Anketi Yapan :..... İlçe, Köy :..... Tarih :...../...../2000..
Denek Adı:..... Ailedeki Birey Sayısı :..... Tel:.....

1. Kümes hayvanı yetiştiriyormusunuz?
()Hayır ()Evet

2. Daha önce yetiştirdiyse.....yıl süreyle,.....adet/yıl yetiştirdim.

3. Yetiştirmekten vazgeçmenizın nedeni
() Hastalıklar () Çervreye zarar vermesi
() Yer darlığı () Diğerleri.....

4. Yetiştirdiğiniz kümes hayvanı sayısı.(Her yıl değişiyorsa ortalama olarak)

	Yum tav	Etl pil.	hin	kaz	Örd
1-5					
6-10					
11-20					
21-50					
>50					

5. Bunların bir kısmını satıyorsanız sattıklarınızın sayısı nedir?(Hediye edilenler dahil, her yıl değişiyorsa ortalama olarak.)

() Satmıyorum () Satıyorum(adet/yıl)
() Yum..... () Et tav
() hin.....()kaz.....() örd.....

3.Tüketim miktarı

	Kendi Ür	Satın	Toplam
Yum(ad/haf)			
Tav eti (ad/ay)		kg	
Hin (ad/yıl)			
Kaz (ad/yıl)			
Örd (ad/yıl)			
Koyun (ad/yıl)		kg	
Keçi (ad/yıl)		kg	
Sığır (kg/ay)			
Süt (lt/haf)			
Yoğurt (kg/haf)			
Peynir (kg/ay)			
Balık (kg/ay)			

6. Yumurta ihtiyacınızı karşılamak için dışardan satın alıyor musunuz?

() Hayır () Evet
() Köy yum () Bakkaldan

7. Tavuk eti ihtiyacınızı karşılamak için dışardan satın alıyor musunuz?

() Hayır () Evet
() Köy tav () Bakkaldan

8. Yumurta satıyor musunuz? (Hediye dahil)

() Hayır () Evetad/yıl

9. Gelir düzeyiniz daha yüksek olsa ve rahatlıkla satın alabilseydiniz yine de;

--Yum () üretirim () üretmem
--Tav et () üretirim () Üretmem
--Diğer () üretirim () Üretmem

10. Sizce yum et ve süt gibi değerli bir besinmi?

() Yum daha değerli () Aynı değerde
() Daha değersiz () Fikrim yok

11. Sizce bebeklerin ve çocukların beslenmesinde yumurta ne ölçüde kullanılmalı?

() Hiç kullanılmamalı () Arasına verilmeli
() Hergün verilmeli () Fikrim yok

12. Yumurtanın kalp ve damar hastalıklarına yol açtığına inanıyor musunuz?

() İnanıyorum () İnanmıyorum
() Fikrim yok

13. Yumurtayı daha çok ne şekilde tüketirsiniz? (Önem sırasına göre numara verilecek, en çok 1)

() Kahvaltıda () Öğlen-akşam yemeğinde
() Pasta-çörek yapımında

14. Tavuk eti sizce kırmızı et kadar değerli midir?

() Tavuk eti kırmızı etten değerlidir
() Tavuk eti kırmızı etten değersizdir
() İkisi de aynıdır () Fikrim yok

15. Tavuk, hindi, kaz, ördek etini daha çok ne şekilde kullanırsınız?

() Tek başına (Fırında veya kızartma gibi)
() Yemek içinde
() her ikisi de eşit düzeyde

Kümesine İlişkin Bilgiler

16. Kümesinin (kapalı alan) özellikleri:

Boyutlar(m) En:....., Boy:....., Yükseklik:.....
Zemini:.....

Suluk:.....

Yemlik:.....

Aydınlatma:.....

Gezinme yeri boyutları (m):.....

Gezinme yeri zemini:.....

17. Kümeste bulunan hayvanların

- Hepsi bir arada (Hangileri?.....)
 Ayrı ayrı. (.....)

18. Barınağı kireç ile badana

- Yapmıyorum
 Evet yapıyorum (Yılda kez)
 Başka şekilde temizliyor. (nasıl?
.....)

19. İlaç ya da aşılama yapıyor musunuz?

- Hayır
 Evet (.....)

Yumurta Üretimi

20. Yumurtacı civcivleri nasıl sağlıyorsunuz?

- Doğal kuluçka
 Satın alıyorum. (nereden?

21. Hangi renk yumurta veren tavukları tercih ediyorsunuz?

- Kahverengi Beyaz

22. Bir tavuktan kaç ay süre ile yumurta alıyorsunuz?

23. Bu süre içinde yaklaşık kaç yumurta alıyorsunuz?

24. Civcivleri, piliçleri ve tavukları nasıl besliyorsunuz?(önem sırasına göre numara)

	Civciv	Piliç	Tavuk
Fab yemi			
Daneyem			
Otlatma			
artıklar			

Piliç Eti Üretimi İle İlgili Bilgiler

25. Etçi tavuk civcivini nasıl sağlıyorsunuz?
 Civcivlerden alıyorum.

Köy tavuklarının erkeklerini kullanıyorum

26. Satın aldığımız civcivleri en erken kaç haftalık olduklarında kesiyorsunuz? Bu arada kaç kg canlı ağırlıkta oluyorlar?

27. Doğal kuluçka yoluyla elde ettiğiniz civcivleri en erken kaç haftalık olduklarında kesiyorsunuz? Bu arada kaç kg canlı ağırlıkta oluyorlar?

28. Nasıl besliyorsunuz?(önem sırasına num)

- Fabrika yemi (.....)
 Dane yem (.....)
 Otlatma (.....)
 Artıklar (.....)

Genel Bilgiler

29. Gelir kaynaklarınızı önem sırasına göre sıralayınız (en önemlisi 1)

- Bahçe tarımı Tarla tarımı
 Hayvancılık Diğerleri

30. Eğitim düzeyiniz

- İlk, Orta, Lise, Üniversite

31. Ortalama gelir düzeyiniz nedir?

- < 100 milyon 300-400 milyon
 100-200 milyon 400-500 milyon
 200-300 milyon > 500 milyon

32. Devlet tarafından civciv, teknik bilgi, aşılama gibi hizmetler daha iyi ve daha düşük ücretle sağlansa; ailenizin ihtiyacını karşılamak için yetiştirdiğiniz kanatlı hayvan sayısını artırır mısınız?

- Arttırmam Arttırırım
 Yum tav, Etlik piliç,
 Hindi, Kaz, Ördek

33. Devlet tarafından civciv, teknik bilgi, aşılama gibi hizmetler daha iyi ve ücretsiz olarak sağlansa, pazara sunmak için yetiştirir misiniz?

- Yetiştirmem Yetiştiririm
 Yum tav Etlik piliç
 Hindi Kaz Ördek

34. Devlet tarafından yapılmasını istediklerinizi sırası ile yazınız.

- 1-.....
2-.....
3-.....
4-.....
5-.....

EK 2

TÜKETİCİ ANKETİ (Köy yumurtası ve tavuğu)

Tarih:..... Anketi yapan:..... Tlf no:.....

Ev hanımının yaşı:..... Eğitim düzeyi:..... Ailenin aylık ort. geliri:TL/ay

YUMURTA

Toplam:.....kg/ay

1) Yumurtayı genellikle nereden satın alıyorsunuz?

- Market-bakkaldan Pazardan
 Her ikisinden

2) Sizce köy yumurtası ile marketten-bakkaldan alınan yumurta arasında lezzet bakımından fark var mıdır?

- Hayır, her ikisi de aynı lezzettedir
 Köy yumurtası daha lezzetlidir
 Market yumurtası daha lezzetlidir

3) Sizce köy yumurtası ile marketten-bakkaldan alınan yumurta arasında besleyicilik bakımından fark var mıdır?

- Hayır, her ikisi de aynı değerdedir
 Köy yumurtası daha besleyicidir
 Market yumurtası daha besleyicidir

4) Marketlerde hem çiftlik yumurtası hem de koy yumurtası bulabilmeniz ve her ikisinin fiyatı aynı olsa hangisini tercih edersiniz?

- Çiftlik yumurtasını Köy yumurtasını
 Fark etmez

5) Marketlerde hem çiftlik yumurtası hem de koy yumurtası bulabilmeniz ve çiftlik yumurtası 100 000 TL iken köy yumurtası 125 000 TL olsa hangisini tercih edersiniz?

- Çiftlik yumurtasını Köy yumurtasını
 Fark etmez

TAVUK ETİ

6) Haftada ne kadar tavuk eti tüketiyorsunuz? (Bütün tavuklar adet olarak, parçalar kg olarak)

.....adet/ay ve
.....kg/ay

7) Tavuk etini genellikle nereden satın alıyorsunuz?

- Market-bakkal-tavuk eti satış noktası
 Pazardan koy tavuğu
 Her ikisinden

8) Sizce köy tavuğunun eti ile marketten-bakkaldan alınan markalı tavuk eti arasında lezzet bakımından fark var mıdır?

- Hayır, her ikisi de aynı lezzettedir
 Köy tavuğu daha lezzetlidir
 Markalı tavuk eti daha lezzetlidir

9) Sizce köy tavuğunun eti ile marketten-bakkaldan alınan markalı tavuk eti arasında besleyicilik bakımından fark var mıdır?

- Hayır, her ikisi de aynı değerdedir
 Köy tavuğu eti daha besleyicidir
 Markalı tavuk eti daha besleyicidir

10) Marketlerde kesilip temizlenmiş halde hem köy tavuğu hem de markalı tavuk eti bulabilmeniz ve her ikisinin fiyatı aynı olsa hangisini tercih edersiniz?

- Markalı tavuk etini Köy tavuğunu
 Fark etmez

11) Marketlerde kesilip temizlenmiş halde hem köy tavuğu hem de markalı tavuk eti bulabilmeniz ve markalı tavuk etinin kilogramı 2 milyon TL iken köy tavuğununki 2.5 milyon TL olsa (diğer bir ifade ile köy tavuğu % 25 daha pahalı olsa) hangisini tercih edersiniz?

- Markalı tavuk etini Köy tavuğunu
 Fark etmez

TEŞEKKÜR

Başta gerek tezimi hazırlamamda ve gerekse yüksek lisans eğitimim sırasında büyük destek gördüğüm sayın Yrd.Doç.Dr. Tülin AKSOY'a, anketlerin analizleri kısmında yardım gördüğüm sayın Doç.Dr.Türker SAVAŞ'a, Eğitimim sırasında bana her türlü desteği göstermesi nedeniyle sayın Yrd.Doç.Dr.Fevzi UĞUR'a, bana tezim konusunda gerekli kolaylıkları sağlayan sayın Doç.Dr.İ.Yaman YURTMAN'a, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümünde bulunan tüm hocalarıma ve yine aynı bölümde öğrenci olan Derya YILMAZ'a, ayrıca tüm lisans eğitimim süresince bana özveriyle destek olup yardımlarını esirgemeyen sevgili eşim Dr.Ş.İsmail YURT'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Zübeyde YURT

Doğum Yeri Ve Yılı : 27.04.1972

Adres : Atatürk Cad.
Tarım İl Müdürlüğü/ÇEY Şubesi
Çanakkale

İğitim Durumu

1978-1983 : Ayvacık Çankaya İlkokulu

1983-1986 : Ayvacık mehmet Akif Ersoy Ortaokulu

1986-1989 : Ayvacık Mehmet Akif Ersoy Lisesi

1989-1993 : Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü

Mesleki Deneyim

1997-2000 : Kepez Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu, Sınıf Öğretmeni.

2000-2001 : Çanakkale Devlet Su İşleri 252. Şube Müdürlüğü, Ziraat Mühendisi.

2002 : Çanakkale Tarım İl Müdürlüğü, Ziraat Mühendisi.

**TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**